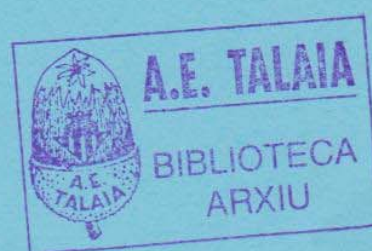
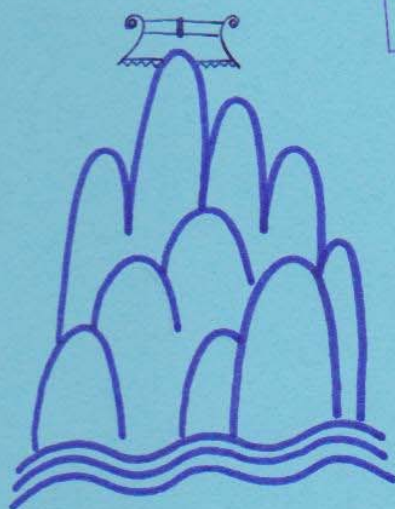

M O N T S E R R A T

A.E. TALAIA

BIBLIOTECA
ARXIU

1

SALUTACIÓ

Quan vàreu assabentar-vos que la propera sortida seria a Montserrat ben segur que el primer que us passà per la ment fou: !Si ja hi anem prou sovint a Montserrat! . Un cop conegut el programa, alguns canviàrieu de parer.

Montserrat és una de les muntanyes més conegudes i estimades, però, al mateix temps que hom creu conèixer-la és quan corre el risc de descobrir que gairebé la desconeix. Aquesta tercera sortida, que arriba just a l'inici de curs, té la intenció d'exhibir un Montserrat que hom sòl ignorar quasi per complet. Montserrat és gran, té moltes possibilitats...

La possibilitat de realitzar, en una sola jornada, l'excursió a peu fent l'atravessada de les Agulles, o bé, la visita al museu de pintura moderna composta bàsicament per la donació Sala; i l'experiència que pot representar baixar a les profundes coves del Salnitre, conceptua una oportunitat que creiem no deu presentar-se massa sovint. I encara gosàriem preguntar-vos: Quants de vosaltres haveu estat en dos d'aquests tres llocs mencionats?. Ben segur que pocs podríeu respondre'ns afirmativament.

Observeu que aquest dossier ens parla dels llocs a visitar durant el dia des d'un punt de vista excursionista, històric, científic i/o artístic; però, no hi dediquem cap espai al sentit espiritual que hom acostuma a tenir quan visita Montserrat. Sense desmerèixer aquesta possibilitat, hem cregut que ni és el lloc ni som les persones adequades per a fer referència sobre aquesta temàtica. Creiem que l'aspecte religiós que difon el santuari pot ésser recollit, pel nostre públic, en moltes de les publicacions que periòdicament edita la impremta del monestir.

Com debeu conèixer, us volem recordar que Montserrat rep unes masses ingents de visitants, no tots prou respectuosos i educats cívicament, i que quan s'escampen, sobretot a l'hora de dinar, ho trenquen, aixafen i embruten tot. El paper dels excursionistes ha estat sempre molt important: tenim el deure de practicar i estendre un esperit i una conducta de respecte a la natura que sempre ens ha caracteritzat.

GEOLOGIA

Montserrat és una de les manifestacions geològiques més interessants de la terra, per no haver-hi cap altra serralada que s'hi assimili. La seva silueta, erigida d'agullas de variades formes, ha estat font d'especial inspiració per al poble i per als artistes que sovint han fet una interpretació poètica del seu paisatge i de l'origen de la muntanya, tal com escriví l'insigne Jacint Verdaguer.

La muntanya de Montserrat està situada a $41^{\circ} 36' 18''$ de latitud nord i a $1^{\circ} 48' 56''$ de longitud est. Té una longitud de 10 Km i en el Torrent de la Salut, corresponent a la seva extremitat oriental, una amplària màxima de 5 Km. En canvi, en la seva extremitat occidental, el coll de Can Maçana, amb prou feines depassa els cent metres.

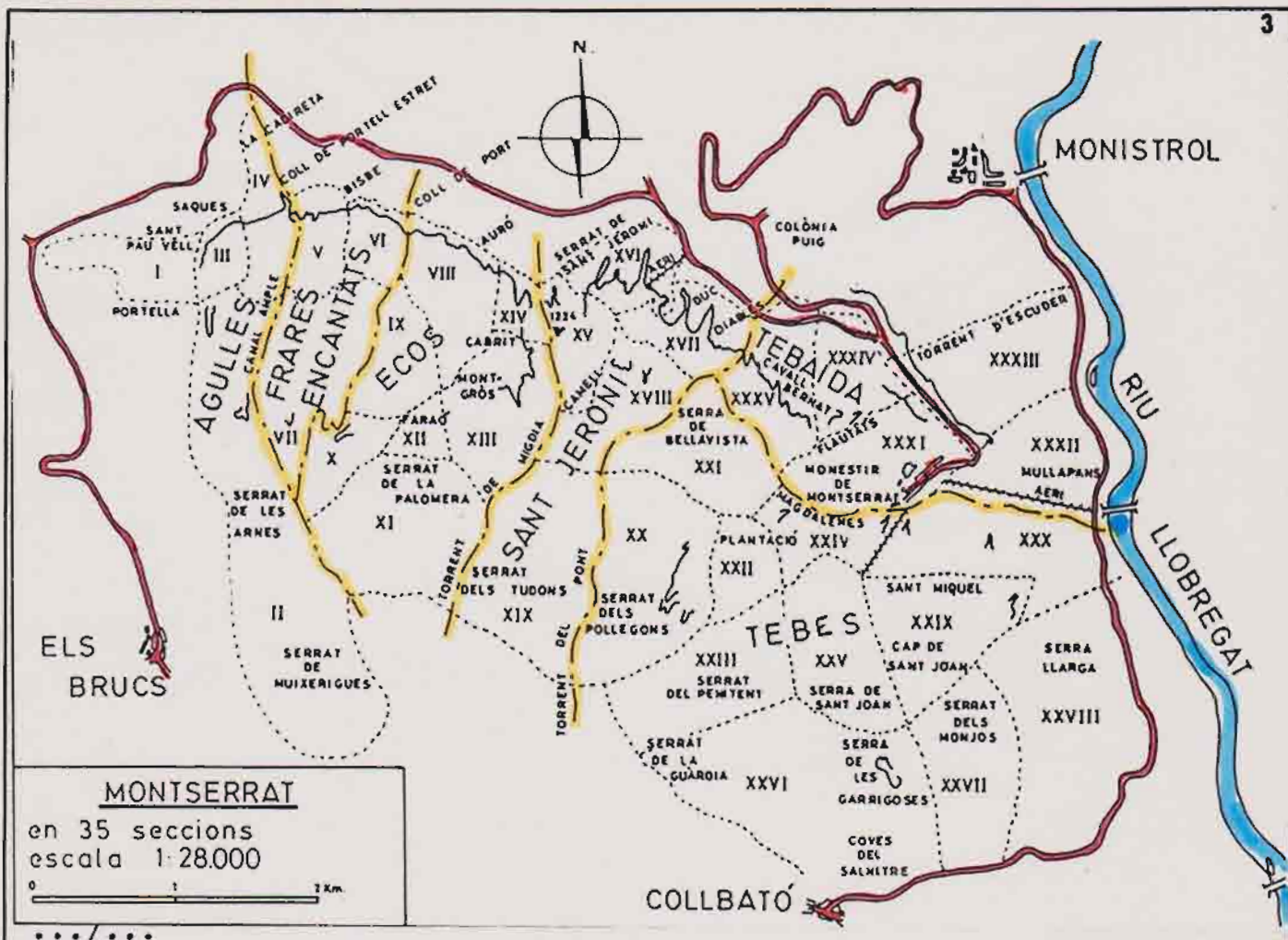
El seu punt més alterós, el pic de sant Jeroni (1236 m), no representa una cota massa elevada. Sembla més alta perquè s'enlaire bruscament i pel desnivell considerable que hi ha des del riu Llobregat fins al cim. Al seu entorn tampoc no hi ha cap muntanya pròxima que hi pugui competir en altitud, de manera que queda isolada en aquest sector central de la serralada pre-litoral catalana. Aquesta serralada i la serralada Litoral, separades per la Depressió Pre-litoral, formen un conjunt de massissos i depressions paral·lels a la costa.

Així, doncs, el que més sorprèn de la muntanya de Montserrat és la brusquedat del seu relleu, amb parets rocoses quasi verticals i sense sòl ni vegetació.

La raó d'aquesta morfologia l'hem de cercar principalment en la duresa del seu rocam, amb més resistència a desgastar-se o erosionar-se que el rocam dels sectors veïns, i en l'acció de diversos moviments tectònics, sobretot a la part meridional, en contacte amb la Depressió Pre-litoral.

És una muntanya constituïda essencialment per unes roques anomenades puddingues. Una puddinga és una roca sedimentària detrítica constituïda per fragments de roca preexistents arrodonits per les aigües corrents dels rius i torrents, i posteriorment cimentats. D'aquests fragments de roca arrodonits en diem còdols. Quan aquests fragments de roca no són arrodonits sinó cantelluts, donen lloc a les roques anomenades bretxes. Pudingues i bretxes reben normalment el nom ge-

.../...

nèric de conglomerat. Una pudinga, doncs, és un conglomerat constituït per fragments de roca arrodonits.

Però la duresa de les pudingues no prové d'aquests fragments de roca, sinó de la matriu i del ciment que els ha consolidat. La matriu és el material fi (sorres, llims, argiles) que acompanya els fragments més grollers. És com una pasta que ocupa els llocs deixats buits pels còdols. Els fragments grossos i la matriu constitueixen el material sedimentari i tot plegat és lligat per un ciment que en el cas de Montserrat és de tipus calcari. Quan es formava la roca, aquest ciment calcari era dut per les aigües que s'infiltraven dins el material sedimentari encara poc unit i no consolidat.

Ara fem-nos càrrec de com arribaren a formar-se aquesta gran quantitat de pudingues en un mateix indret. Per entendre-ho bé, cal recular uns 50 milions d'anys. El terreny que hi havia llavors on ara és Catalunya tenia ben poc a veure amb el que coneixem actualment. Hi havia un gran massís, anomenat Massís Catalano-balear, que ocupava bona part del terreny de les serralades costaneres catalanes. El Montseny, el Montnegre i Collserola eren part d'aquest massís, que

.../...

també incloïa la Depressió Pre-litoral en aquell temps encara inexistent.

Des del començament de l'Eocè (primer període de l'era Terciària), diversos rius torrencials i cabalosos devallaven del massís Catalano-balear i anaren dipositant còdols, que han donat lloc al rocam de Montserrat. El mateix passà allà on ara trobem la muntanya de Sant Llorenç del Munt, també constituïda per conglomerats.

Les pudiques consolidades són més dures que les roques veïnes, com les argiles, els gresos i esquists. Si tenim en compte aquesta diferent resistència a l'erosió i els moviments tectònics que enfonsaren algunes parts dels sectors veïns, és fàcil ja de comprendre l'existència actual d'un relleu tan destacat.

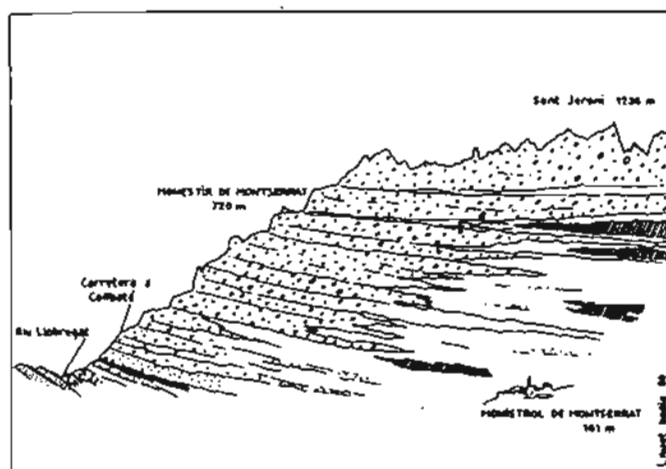
No s'ha d'oblidar tampoc que Montserrat és una muntanya calcària, tant pels fragments de roca com pel ciment, i que la calcària sofreix un desgast químic molt important. Per això a Montserrat es troben formes de relleu característiques de les muntanyes calcàries, com són els avencs i les coves.

La composició definitiva podria establir-se de la següent manera: la base de la muntanya visible des de la Puda a Monistrol, està formada per un sostre de 38 metres de sauló argilós vermell; seguidament es destaca una faixa de 32 metres d'altura, de calcària blavosa amb taques grogues d'origen marí. Aquesta capa conté restes de plantes monocotiledònies i una fauna de tipus litoral. Segueixen tretze estrats argilosos amb un total de 133 metres d'altura, que exhibeixen vetes de guix i margues verdoses, roges i irisades interposades amb pudingues poligèniques de petit diàmetre, poc trabades i cobertes per un banc de sauló grisós de tres metres de gruix. Sobre aquest banc descansen noves argiles sense vetes de guix, vermelloses i irisades, barrejades amb pudingues considerables, perfectament trabades, amb un gruix de 174 metres. A continuació vé una capa d'origen marí, de 26 metres, que inclou còdols dins d'una massa de sauló calcari blavosa. Finalment la capa superior es van interposant argiles dures amb pudingues poligèniques, amb un diàmetre que oscila entre els deu centímetres i el mig metre. Aquesta capa, del període Oligocè, té un espessor promig de 520 metres, i predomina a la part superior de

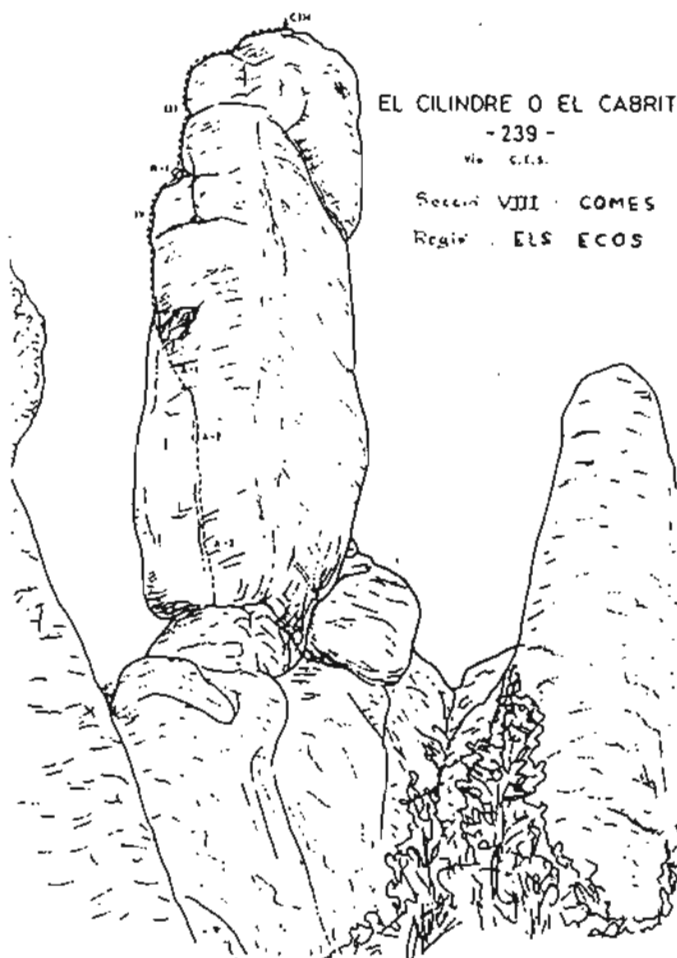
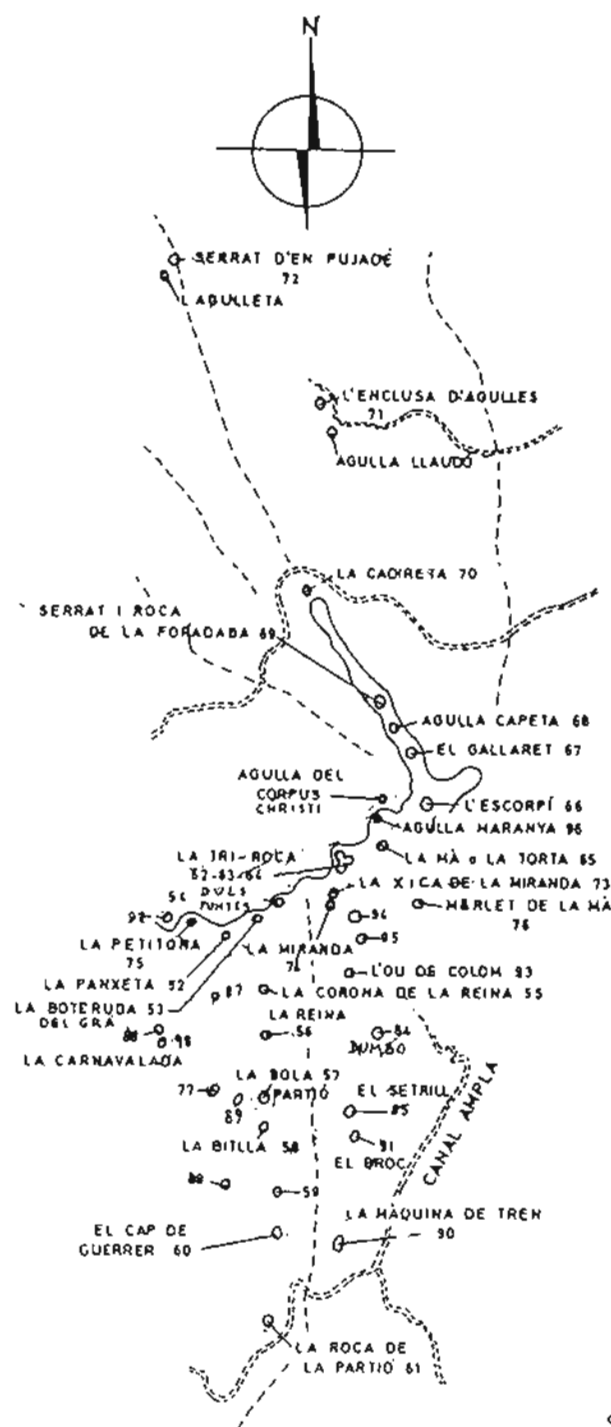
.../...

Sant Jeroni.

La posició actual dels estrats de la base no és pas uniforme, ni tampoc la primitiva. El basament del sector de Collbató pertany a l'era paleozoica i té per element fonamental la pissarra travessada per pòrfid quarcífer.

Perfil esquemàtic del sector oriental de la muntanya de Montserrat. Hi ha representades la brusquedat del relleu i la silueta serrada de la carena. També es veu l'alternança de les capes de roques dures (pudingues) i d'altres de més toves (margues, gresos i argiles) que formen els replans. Noteu que el gruix dels materials més tous és major cap al NW.

CLIMATOLOGIA

Montserrat es troba dins el domini climàtic mediterrani, caracteritzat per una gran variabilitat climàtica estacional i anual, amb hiverns generalment suaus i secs, primaveres una mica més càlides i humides, estius secs i calorosos i tardors amb pluges abundants i molt irregulars.

A causa del relleu extremadament accidentat i el fet d'ésser punt de contacte de comarques amb diferents graus de continentalitat, fa que l'exposició del sol i l'altitud hi juguin un gran paper.

A Montserrat hi ha un sector relativament sec i calorós situat al peu dels vessants meridionals, cap a Collbató i el Bruc; precisament és en aquesta regió on realitzem l'excursió a peu. El sector més fresc i humit és als vessants obacs que miren cap a Bages.

La temperatura, el vent, la humitat atmosfèrica o la insolació d'un indret són ben diferents a les que es poden registrar pocs metres més enllà; això indica que la variació microclimàtica és molt elevada.

D'acord amb les dades de l'Observatori Meteorològic de Montserrat (740 m d'altura), la temperatura mitjana anual, segons una estadística dels anys 1958-1967, és de 12,42, repartida de la següent manera:

G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D
5	6,4	8,7	10,9	14,7	17,8	20,6	20	17,7	13,4	8,6	5,3

En el mateix període d'anys, la pluja anual ha estat de 783,3 litres per metre quadrat, distribuïda per dies de precipitació i quantitat mensual de la manera següent:

G	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	
32,6	57,7	66,9	53	56,1	67,8	41,8	47,9	101	109	88,5	65	783,3 l.
5	7	7	7	8	7	5	6	9	8	9	6	84 dies

LA VEGETACIÓ DE MONTSERRAT

La vegetació de Montserrat és de tipus mediterrani. L'alzinar cobreix gran part de la muntanya, però el seu relleu permet també l'existència d'espais sotmesos a condicions ecològiques particulars on hi creixen comunitats vegetals pròpies d'altres zones.

Així, doncs, la varietat d'espècies vegetals és tan abundosa que podem senyalar el fet de què de les 3000 que es troben a Catalunya, 1600 són presents a la muntanya de Montserrat.

D'alzinar se'n poden distingir tres tipus, que corresponen a tres nivells que se superposen:

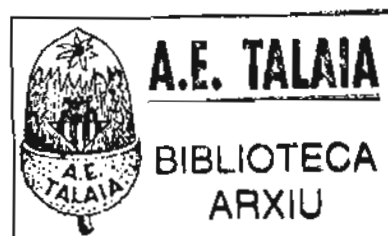
a) L'alzinar amb marfull. S'estén fins a 600-700 metres a l'obaga i a 1000 metres a la solana. Les garrigues i brolles de romaní i bruc d'hivern poblen els solells amb sòl rocós i poc profund. Als cingles de migjorn hi ha poblacions de te de roca i als turons silicis del Bruc les brolles calcífugues d'estepes i brucs i els pradells d'helianthem tacat. La destrucció dels alzinars primitius ha afavorit l'extensió de les brolles amb pins als baixos de les muntanyes i les joncades amb pinassa als vessants més frescals.

b) L'alzinar amb boix. Més humit, se situa sobre l'anterior, i és considerat un dels millors alzinars de l'Europa meridional. Dins aquest nivell, en llocs ombrívols apareixen poblacions d'arbres caducifolis (rouredes) i encara en alguns indrets de les canals més frescals viuen les teixedes, irradiació extrema dels boscos caducifolis humits medioeuropeus. A les roques encarades al nord, la comunitat de corona de reina i orella d'ós és vistent així com els pradells de seslèria a les cornises i replans ombrívols.

c) L'alzinar muntanyenc. És rar i només es fa amb sòl descalcificat als altiplans superiors de Montserrat, més amunt de 1000 metres. Dins d'aquest territori, a les codines i al cim de les roques trobem l'associació de cargola i també pradells secs de corratjola llanosa.

Les espècies més significatives que creixen en el sotabosc i que fan diferenciar els distints tipus de boscos i arbredes són:

- ALZINAR AMB MARFULL (*Quercetum ilicis galloprovinciale*). Aquest bosc és molt ombrívol, ja que les alzines, que no perden mai la fulla, formen un estrat dens que priva la penetració de la llum del sol.
 - Alzina (*Quercus ilex* subs. *ilex*)
 - Galzeran (*Ruscus aculeatus*)
 - Aladern fals (*Phillyrea media*)
 - Lligabosc mediterrani (*Lonicera implexa*)
 - Arboç (*Arbutus unedo*)
 - Violera (*Viola alba*)
 - Marfull (*Viburnum tinus*)
 - Englantiner (*Rosa sempervirens*)
 - Falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum* subsp. *onopteris*)
 - Esparraguera boscana (*Asparagus acutifolius*)
- ALZINAR AMB BOIX (*Quercetum ilicis galloprovinciale* subas. *viburnetosum lantanæ*). A les obagues més elevades es reconeix una varietat d'alzinar que fa de transició vers la roureda i de la qual té una sèrie d'espècies diferencials:
 - Boix (*Buxus sempervirens*)
 - Lloreret (*Daphne laureola*)
 - Corner (*Amelanchier ovalis*)
 - Herba fetgera (*Anemone hepatica*)
 - Olivetera (*Ligustrum vulgare*)
 - Moixera (*Sorbus aria*)
 - Coronil·la boscana (*Coronilla emerus*)
 - Ginesta sessilifòlia (*Cytisus sessilifolius*)
 - Blada (*Acer opalus* subsp. *opalus*)
 - Xuclamel xilosti (*Lonicera xylosteum*)
 - Marcòlic (*Lilium martagon*)
- ALZINAR MUNTANYENC (*Quercetum mediterraneo-montanum*). Contràriament al que passava als altres alzinars, les herbes més petites aquí tenen una importància principal:
 - Te del país (*Veronica officinalis*)
 - Brunel·la de muntanya (*Prunella hastifolia*)
 - Maduixera (*Fragaria vesca*)
 - Betònica (*Stachys officinalis*)
 - Vara d'or (*Solidago virgaurea*)
- ROUREDA AMB BOIX (*Buxo-Quercetum pubescentis*). Aquesta comunitat es troba en el seu límit meridional. Es localitza sempre en extensions

◀ Fig. 35. ESPÈCIES DELS ALZINARS, II: herbes, lianes i arbusts ($\times 0,5$)
Vegeu també les figures 34 i 42.

a: marfull (*Viburnum tinus*), a': detall de la flor ($\times 1$); b: arboç (*Arbutus unedo*), b': detall de la flor ($\times 2$); c: aladern (*Rhamnus alaternus*), c': detall de la flor ($\times 4$); d: aladern fals (*Phillyrea media*), d': detall de la flor ($\times 4$); e: galzeran (*Ruscus aculeatus*), e': detall de les flors femenines i masculines ($\times 1$); f: englantina (*Rosa sempervirens*); g: heura (*Hedera helix*, vegeu-ne d'altres detalls a la figura 106), g': detall de la flor ($\times 4$); h: esparreguera (*Asparagus acutifolius*, vegeu altres esparregueres a la figura 82), h': detall de la flor ($\times 4$); i: ridorta (*Clematis flammula*, vegeu d'altres espècies pròximes a les figures 67 i 82), i': detall de la flor i d'un aqueni ($\times 0,5$); j: aritjol (*Smilax aspera*, vegeu l'aritjol balearic a la figura 42), j': detall de les flors femenines i masculines ($\times 4$), j'': detall dels fruits ($\times 0,5$); k: falzia negra (*Asplenium adiantum-nigrum* ssp. *onopteris*), k': detall d'una pinnula ($\times 2$); l: lligabosc (*Lonicera implexa*); m / n / o: roges (*Rubia peregrina* ssp. *angustifolia*, ssp. *peregrina* i ssp. *longifolia*), m': detall de la flor i dels fruits ($\times 4$); p: viola (*Viola alba* ssp. *dehnhardtii*).

molt reduïdes, en llocs especialment ombrívols i frescats. Veurem rouredes a les canals, fons de vall i alguns peus de cingle de les obagues, sobre els 600-800 metres.

- Blada (*Acer opalus* subsp. *opalus*)
- Tell de fulla gran (*Tilia platyphyllos*)
- Segell de Salomó (*Polygonatum odoratum*)
- Boix (*Buxus sempervirens*)
- Avellaner (*Corylus avellana*)
- Heura (*Hedera helix*)
- Grèvol (*Ilex aquifolium*)
- Xuclamel xilosti (*Lonicera xylosteum*)

- TEIXEDA (Saniculo-Taxetum). Moltes vegades el teix no hi té el paper preponderant que sembla que hi hauria de tenir, probablement perquè fou tallat com altres arbres per fer-ne carbó i el seu lent creixement no li ha permès encara de recuperar el temps perdut. Trobem teixedes a les canals orientades al nord i al peu dels cingles ombrívols a partir de 800-900 metres en amunt.

- Teix (*Taxus baccata*)
- Sanícula (*Sanicula europaea*)
- Pèl de bou (*Poa nemoralis*)
- Marcòlic (*Lilium martagon*)
- Agropir caní (*Agropyrum caninum*)
- Lletuga de bosc (*Mycelis muralis*)
- Mèlica uniflora (*Melica uniflora*)
- Herba de Sant Robert (*Geranium robertianum*)
- Avellaner (*Corylus avellana*)
- Fanès de bosc (*Brachypodium sylvaticum*)
- Violeta silvestre (*Viola reichembachiana*)

- PINEDES. Els pins, arbres de capçada esclarissada, produeixen una ombra molt clara i no poden garantir gaire un microclima forestal. Les brolles i els pradells del seu sotabosc són gairebé idèntics als que viuen fora de les pinedes. Els botànics creuen que es tracta, doncs, d'arbrudes i no pas de boscos, ja que no condicionen gairebé en res el sotabosc. Les pinedes s'instauren sobretot a les zones on la vegetació arbòria natural ha estat alterada. En aquestes condicions cap espècie no els fa la competència.

- Pineda de pi blanc (*Pinus halepensis*)

Acompanya les brolles de romaní i bruc d'hivern, les garrigues i alguns llistonars. Es troba a les falques de la muntanya en terrenys secs i degradats. 500-600m

- Pinada de pinassa (*Pinus nigra* subsp. *salzmannii*)
Viu als alzinars alterats, probablement carbonajats, i a les joncedes instaures als antics camps de conreu dels vessants de Bages on el clima té un lleuger matís continental. La trobem abundosa entre 500 i 800 metres, sempre als vessants obacs.

LA VEGETACIÓ EN L'ITINERARI PREVIST

Aquest itinerari ens permet visitar uns indrets ben bonics i també contrastats de la regió d'Agulles. Per un cantó el solell amb alzinars i les garrigues i per l'altre el vessant obac amb els bosquets d'arbres caducifolis i pinades de pinassa.

Des del Coll de Guirló trenquem per un corriol a mà dreta en direcció a la Portella. Ens acompanya un alzar força sec amb alguns pins blancs i un sotabosc de brolles i joncedes amb molt fanès de marge, testimoni d'una vegetació alterada per l'home que encara no s'ha reconstituït del tot.

El pas de la Portella té una vegetació de roques ben pobre. Només alguna llenca de pradell de saslèria al lloc ombrívol i poca cosa més.

Ja fins passat el refugi de Vicenç Barbé la vegetació alterna entre alzinars a les clotades més frescales, que a vegades es troba voltat de bosquines de matabous, i, a les carenes més seques i rocalloses, garrigues i brolles, car som al vessant de migdia.

A mesura que ens atansem al torrent del Lloro, l'alzar és cada vegada més sec. A les clarianes apareixen les brolles i a les carenes rocoses i amb poc sòl, les garrigues.

Traspasat el torrent del Lloro, seguim avançant, ara en sentit ascendent. Al cap de poc travessem un vessant assolellat i força sec, cobert per un mosaic d'alzar amb marfull i brolles de romaní i bruc d'hivern. Al fons de les canals hi ha força caducifolis que es distingeixen millor a la tardor quan són grocs o a l'hivern sense fulles.

Abans de traspasar el pas del Príncep arribem a una codina des d'on girant la vista enrera podem albirar una bella panoràmica del torrent del Lloro. Aquí podem observar la vegetació de la codina on som: l'associació de cergola.

Poc abans d'arribar a la font de l'Esllavissada, un balcó natural

.../...

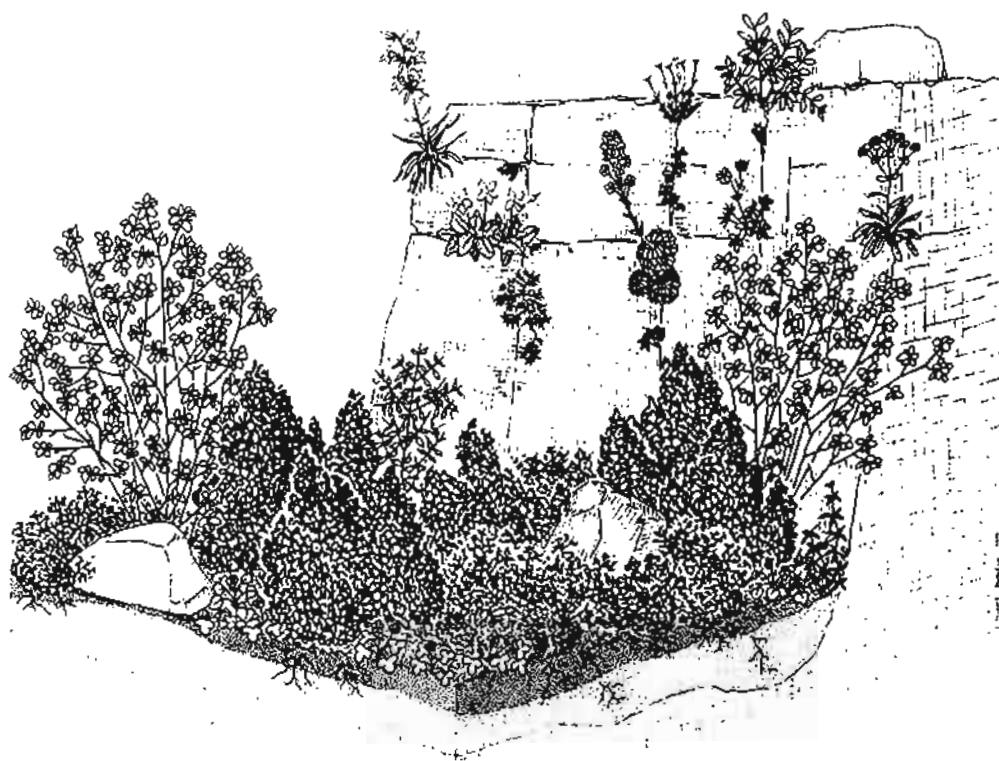
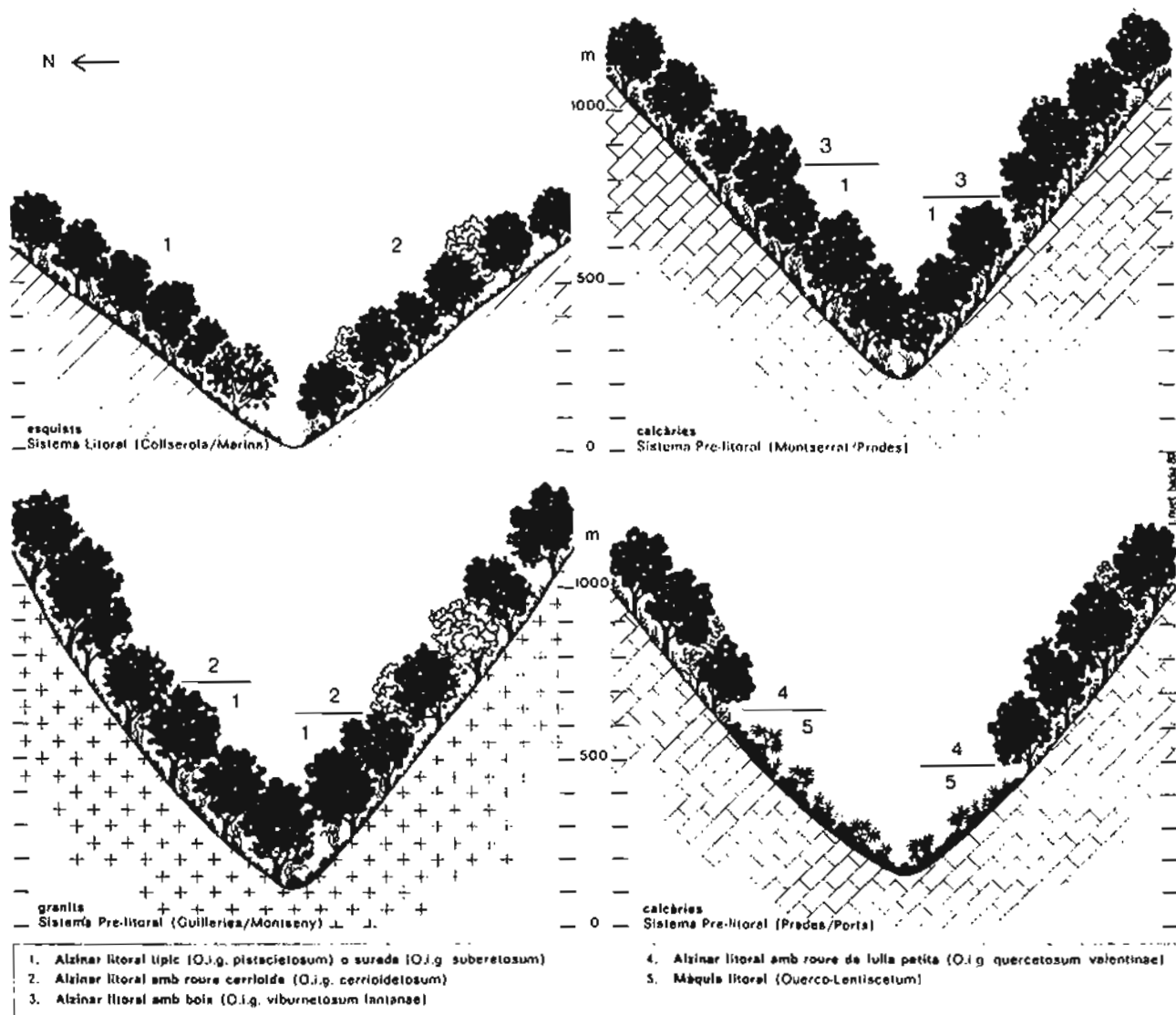

Fig. 194 BLOC ESQUEMÀTIC DE BOIXEDA SECA TÍPICA (*Buxo-Quercetum pubescentis buxetosum*) I DE LA COMUNITAT D'ALTIMIRA I ORELLA D'ÓS (*Saxifraga-Ramondetum myconi*)

Al reflex ric en sòl, destaca la presència de la boixeda, on predominen el boix i el cornet, i a les fissures de la paret rocosa, calcària, la d'altimira, orella d'ós, llangueta de roca, campaneta gran, etc.

ens serveix per a poder contemplar el conjunt de la vegetació de la capçalera del torrent de les Grutes: un alzinar dens amb algun arbre caducifoli en els indrets humits i ombrívols.

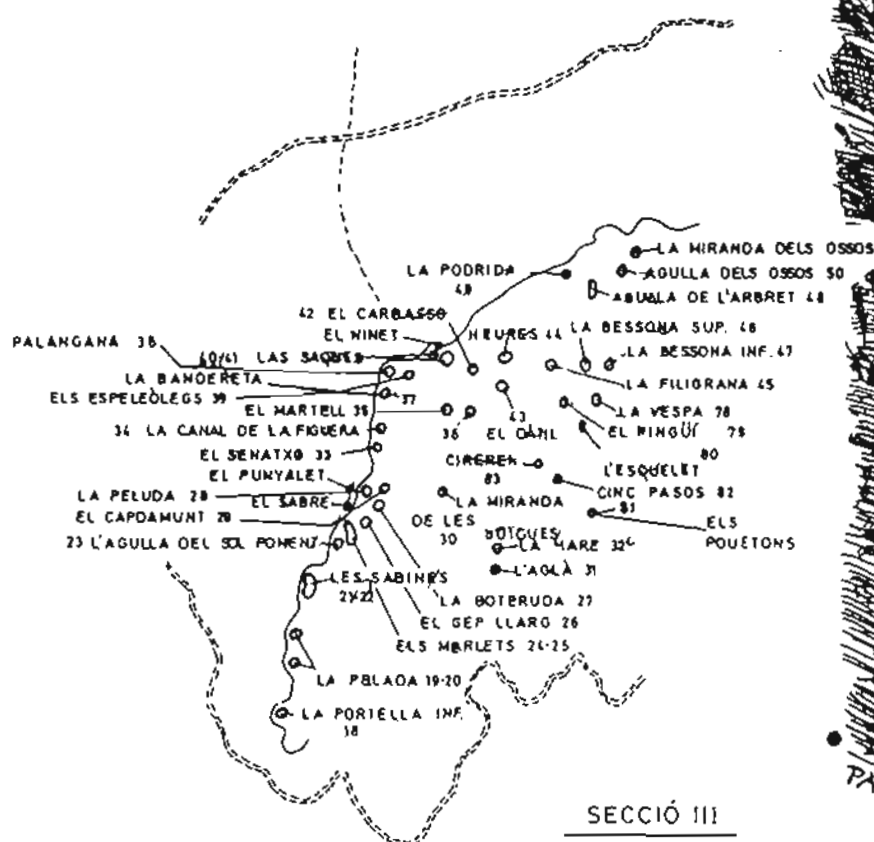
Un cop passat el coll de Port, la vegetació canvia ostensiblement aquí el bosc dominant és l'alzinar amb boix, i a les parets verticals els pradells de soslèria i l'associació de corona de reina i orella d'ós pròpia de les roques ombrívols.

Ja sota la paret del Bisbe podem veure dins els bosquets d'arbres caducifolis algun indret poblat per teixos, així com també a la propera canal del coll d'Agulles. També hi veiem alguna roca molsosa on es fa l'associació d'herba pigotera.

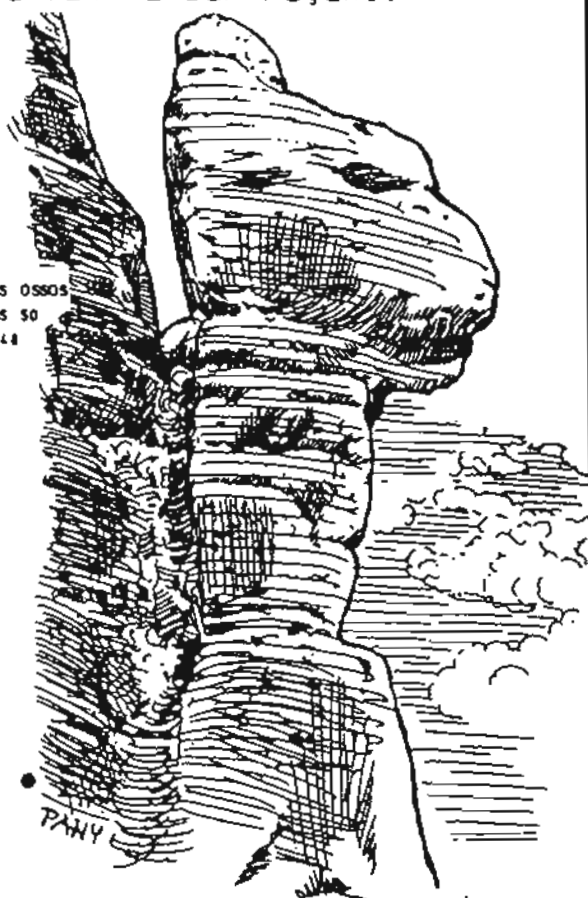
Els pradells de soslèria apareixen amb més abundància a la Roca Foradada on també, observant-ho bé, hi trobem algunes plantes de l'associació d'anyol i viliandre.

A poc a poc els arbres caducifolis deixen d'ésser-hi representats en l'abundor que ho eren fins ara. També en alguna clotada humida hi veiem algunes bardisses.

Després de travessar uns boscos molt bonics on domina la pinassa, arribem poc després al coll de Guirló on hem realitzat la desviació i, ara, retornem pel mateix camí d'anada fins a Can Maçana.

SECCIÓ III
SAQUES

La Cadireta

FAUNA

Els animals silvestres que habiten en aquesta muntanya són relativament escassos, tret de les faristelles, com les guineus, els gats mesquers, els esquirols o els toixons. A l'agost del 1980 varem tenir ocasió de veure una família de porcs senglars, no pas massa lluny del monestir. La llúdria, la fuixina, la mustela i algun conill completen el reduït quadre de mamífers. Antigüament era poblada per altres espècies avui desaparegudes com el llop.

Les aus i els moixons hi són representades amb força varietat: el rossinyol, el reietó, el pinsà, la tortoreta, la calàndria, la perdiu, el tudó, el passarell, l'oreneta, la busaroca, l'aranyer, la garça, la gralla, el mussol, etc. Pels penyals elevats, de vegades van a fer-hi niu aus de més volada, com els ducs, les àligues, els esparvers, els alcions i els corbs.

Arran de terra les serps petites(verda i blanca), els llargandinos i els escurçons, que de vegades han servit per a donar noms fantasiosos als paratges.

En canvi ha estat notabilíssima la varietat dels insectes. Va ésser una altra de les descobertes dels excursionistes científics de les darreries del segle passat, com el doctor Miquel Cuní i Martorell membre de l'Acadèmia de Ciències.

Menció especial mereix l'ÀLIGA CUABARRADA(*Hieraetus fasciatus*). El nom li ve d'una barra terminal transversal de color marró fosc a la cua; tot i això, hom també l'anomena àlige perdiguera. El dors el té bru amb una taca blanca més avall de la nuca; la panxa també la té blanca. És un rapinyaire, d'envergadura mitjana -pot atenyar 1,70 m- típicament mediterrani. Construeix el niu, d'uns dos metres de diàmetre, amb branques de pi o d'alzina en les balmes dels cingles. Per aquest motiu Montserrat ofereix unes òptimes condicions per a aquesta espècie, l'única supervivent a la muntanya després de l'extinció de l'àliga daurada, la més gran de les àligues europees.

Ja a principis de segle el naturalista, pare Adeodat Marcet, incorporà un exemplar d'aquesta espècie a la col·lecció faunística

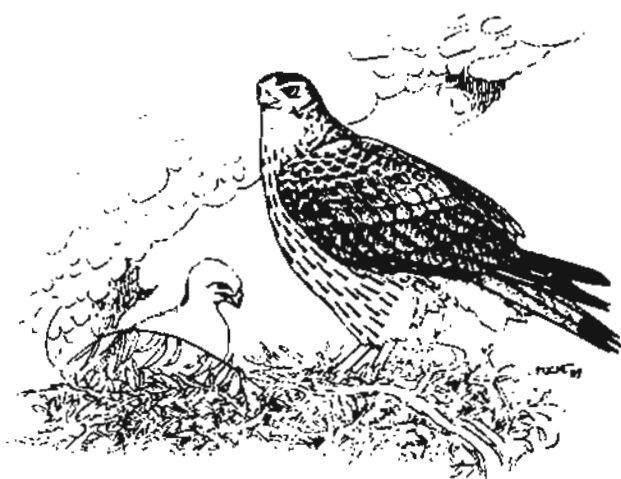
.../...

.../...

montserratina. Fa una dotzena d'anys uns ornitòlegs constataren que l'àliga cuabarrada encara existia a la muntanya. En època molt més recent se'n descobria les evolucions d'una parella. Dissortadament, l'any 1979, un exemplar moria víctima del xoc amb els fils d'una torre elèctrica. Al cap de pocs mesos un altre exemplar moria en semblants circumstàncies no gaire lluny de la muntanya; però sense poder saber si era un dels exemplars de la parella montserratina o d'una parella veïna.

Durant l'any 1980, una parella s'ensenyoria de la serra. Per tant, un o dos exemplars foranis s'hi havien establert altra vegada. Després d'haver-se localitzat alguns nius, s'observà el mes d'agost com la parella era acompanyada de dos joves que devien haver nascut aquella darrera primavera. Malauradament, el seu niu va desaparèixer aquest mateix mes per causa d'un incendi.

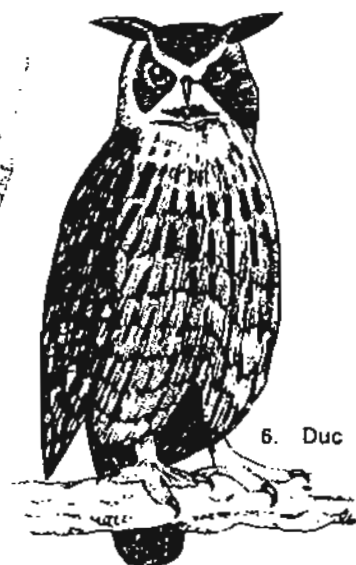
Ja durant l'any 1981, la parella es deixar veure sovint en època de cria però sense indicis de nidificació. En plena època hivernal, la parella es lliurava a vols nupcials: el mascle des de molt amunt es deixava caure en picat sobre la femella, que esquivava al darrer moment per ascendir verticalment. En altres ocasions s'observà que

1. Aliga cuabarrada

2. Aliga daurada

6. Duc

.../...

.../...

que portaven branques però no es descobrí el niu. Adhuc una vegada la parella, xisclant, feia passades i picats per expulsar una majestuosa àliga daurada, molt més grossa però menys àgil.

Aquesta primavera, un grup d'ornitòlegs format per Vicenç Bros, Jordi Miralles i Joan Real, es situà estratègicament, cadascú en un punt de la zona, per intentar descobrir les activitats de les àligues. Al quart dia de búsqueda pacient, en una balma, varen veure la femella en plena incubació traient el cap; en una jornada tan sols realitzà dues petites sortides per estirar les ales, mentre el mascle vi-

gilava des d'una roca propera i només en marxava algunes vegades per anar de cacera per a la seva companya. En algunes ocasions la femella s'incorporava i veieren dos ous blancs que ella feia voltar acuradament amb el bec per tal d'escalfar per igual tota la superfície de l'ou.

Abans que les futures àligues puguin volar, caldrà que tinguin l'aliment necessari i que la femella no sigui molestada mentre cova per part dels nombrosos excursionistes de la muntanya. I, pel que fa als adults, és de desitjar que puguin tirar endavant la pollada i no caiguin en cap dels paranys permanents com són les torres elèctriques o la caça.

Voltor

Àliga daurada

Àliga cuabarrada

Àliga marcenca

Aufrany

ESPELEOLOGIA. LES COVES DEL SALNITRE

La permanent filtració d'aigua indueix a una erosió constant en l'interior de la muntanya. Això ha donat pas a la formació de moltes coves i avencs, degut a la descomposició d'argiles i sauló, que han originat el lent però sistemàtic rebuidat de la base interior del massís.

Aquesta acció persistent ha creat a l'interior gran quantitat de cavitats i cavernes, batejades amb noms capriciosos deguts a la imaginació popular, com la Cova Freda, la Cova de les Pruneres, la Cova dels Lladres, la Cova de l'Arcada, la Cova de la Partió, etc.

La labor constructiva del carbonat de calç s'oposa a la destructiva dels agents erosius. Ço afavoreix la formació de belles estalactites i estalagmites en l'interior de les coves. La més remarcable d'aquestes cavernes és sens dubte les COVES DEL SALNITRE, i que detallem més extensament a continuació degut també a la visita que hi tenim prevista per aquesta tarda.

Les COVES DEL SALNITRE reben aquest nom degut al fet que antigament n'extreien aquesta sal potàssica. En l'Arxiu del Monestir hi consta que en el segle XV aquest cenobi recaptava, com a propietari que n'era, un cànon anual de 12 lliures barcelonines pel salnitre que se n'extreia. Altres noms que rebien aquestes coves eren els de "Coves de Collbató" per tenir el seu emplaçament molt proper a aquesta vila, i "Coves del Mansuat", per haver estat guarida d'un famós guerriller en temps de la guerra del francès.

Tot i que aquestes coves fa molt de temps que eren conegudes, no han començat a ésser visitades fins a la meitat del nostre segle; i encara degut a les serioses exploracions que s'hi varen dedicar, degudes principalment a alguns excursionistes apassionats, i a alguns monjos que s'hi varen afegir.

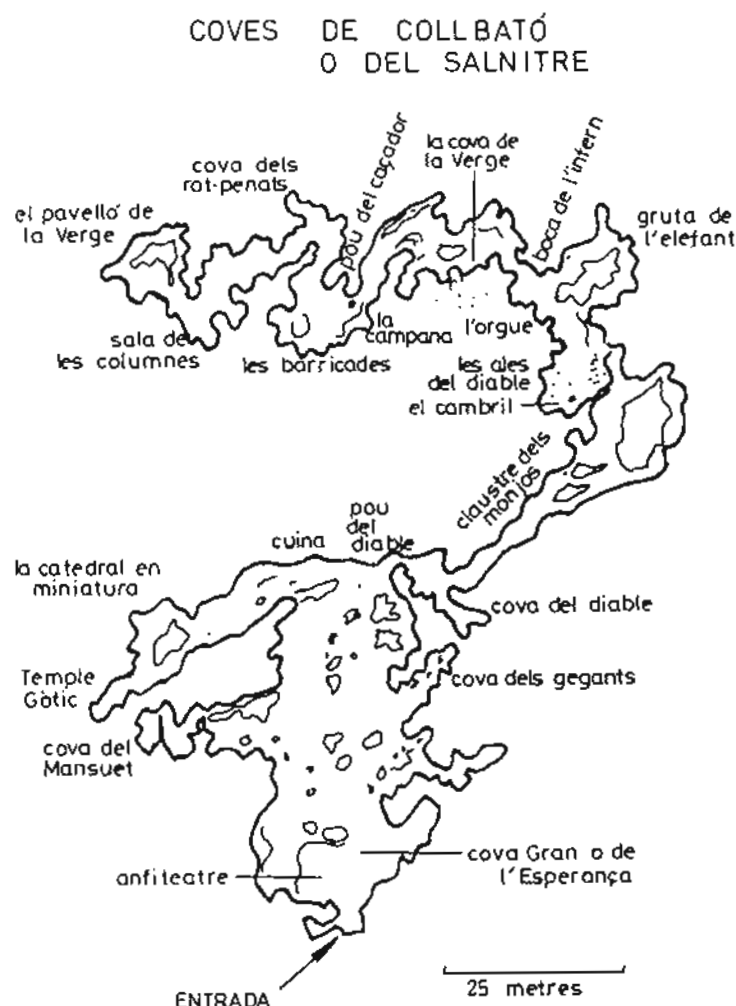
El resultat d'aquestes exploracions les publicà el nostre convidat Víctor Balaguer, en el "Diario de Barcelona", i després en la seva "Guia de Montserrat". Altres documents històrics són "Montserrat subterrànea" d'en Manuel Solà, i la "Historia de Montserrat" d'en Joan Martí i Cantó (1866).

La composició de la roca és anàloga a la de la resta de la muntan-

.../...

ya i està lligada per un ciment argil·lós de color vermell que es diferencia notòriament del sorrenc i calcari que hi predomina en el lligam de les pudingues montserratines.

L'entrada a les coves es realitza traspasant una porta de ferro orientada a Collbató. Aquesta primera sala és la més alta i espaiosa de totes les que trobarem. Rep el nom de Cova Gran o de l'Esperança. Pengen de la bòveda grans blocs que amenacen desplomar-se, tal com succeí amb les roques que descansen a la part inferior amb un desordre ben manifest. Una gran roca penjada del sostre sembla partir en dos aquesta gran sala. És precisament, per sota el costat esquerre d'aquesta roca on passarem per introduir-nos a les profunditats d'aquestes coves.

Al fons i a mà dreta d'aquesta cova hi ha una espècie de galeria, on comencen a veure's les estalactites. Els indicis denoten que en algun temps hi corria l'aigua en abundància, doncs les pedres són molt desgastades en canalons i cascades.

Se'ns presenta a mà esquerra la Cova del Mansuet, amb dues estàn-
cies. La primera com a antesala de la segona, on s'hi fa cap després
de travessar un forat de gairebé un metre de diàmetre. Quan s'hi fe-
ren les primeres exploracions s'hi trobaren fustes d'un catre on es
creu hi dormia el famòs guerriller, un càntir, un calaix i una esca-
la de mà.

Endintsant-nos un xic més hi trobem el que s'anomena "la cuina",
amb les parets ennegrides pel fum, ço ha fet sospitar que aquesta
gruta serví per a fer foc i condimentar així el menjar dels guerri-
llers que s'hi amagaren en temps de la guerra del francès.

Si ens dirigim cap el costat esquerre, comença un corredor en sen-
tit ascendent i en direcció oest. Aquí s'hi troba un racó anomenat
"la petita catedral". Transcorreguts 65 m des del començament de la
galeria, aquesta acaba amb un estret passadís ornat amb cristal.lit-
zacions calcàries i noves estalactites (Temple Gòtic). Aquesta denomi-
nació donada pel pare Martí s'explica perquè aquesta estància es tro-
ba subdividida en tres parts com si fossin tres naus amb arc de punt
d'ametlla; i en el fons de la central s'hi denota una fornícula natu-
ral com si hagués estat creat per a col.locari una imatge.

S'ha de retrocedir un xic, i ben seguit ens trobem en una altra
caverna: "la catedral en miniatura" o "tocador de les Sílfides" tal
com va batjar Víctor Balaguer. L'entrada, a ras de terra, no té més
de 60 cms d'altura. A dins, l'espai és molt reduït, però s'hi poden
veure unes cristal.litzacions admirables.

Entre grans blocs de pedra es troba l'obertura que dóna pas a d'
altres subterranis inferiors. Baixem per una escala de fusta, de tra-
mades prolongades, en sentit completament vertical. És l'anomenat
"Pou del Diable". Una foscor i un silenci sepulcral causen una gran
impressió a aquella persona poc avessada a submergir-se dins les pro-
funditats de la terra.

Després de superar aquests 15 m de desnivell i transcórrer per un
passadís prou estret, ens trobem davant de dues galeries. La princi-
pal, a l'est, apareix ornada amb una gran varietat d'estalactites
que s'ajunten amb les corresponents estalacmites, formant formoses
columnes. S'anomena aquesta sala "el claustre dels monjos" per tro-

.../...

.../...

bar-s'hi vàries inscripcions fetes pels monjos, una amb data del 1654.

Pujant, ara, unes escales, fem cap al "Cambril". Aquesta gruta és plena d'estalactites, encara en formació puix que és molt humida. Víctor Balaguer assenyala en els seus apunts que és la més bella.

Passem a una altra cova: la de "l'elefant", dita així perquè una gran roca és emplaçada al mig i de fet s'hi assimila. Travessem després una galeria plena d'estalactites i estalacmites als costats, de formes molt capricioses i que hom aprofita per a dipositar-hi una

CUEVA «LA ESPERANZA»

(Dibujo antiguo.)

targeta particular i recullir-ne una altra d'existent. Seguim per la "Cova de la Verge", el "Pas de les Barricades", el "Pas del Caçador" i la "Cova dels rat-penats". Arribem al "Saló de les columnes", tal com el seu nom indica, cosides unes a les altres. El paviment és de pedra molt llisa i humida.

Pujant cap a la dreta arribem per fi a la darrera cova, de forma quasi circular -uns 6 m de diàmetre-. El terra i les parets són cobertes d'argila i amb la claror del llum, presenta un aspecte daurat. El sostre s'enlaire extraordinàriament acabant en un vèrtex. D'aquesta gruta s'en diu "el Pavelló de la Verge". A mà esquerra, una roca té la forma assimilada a un queixal.

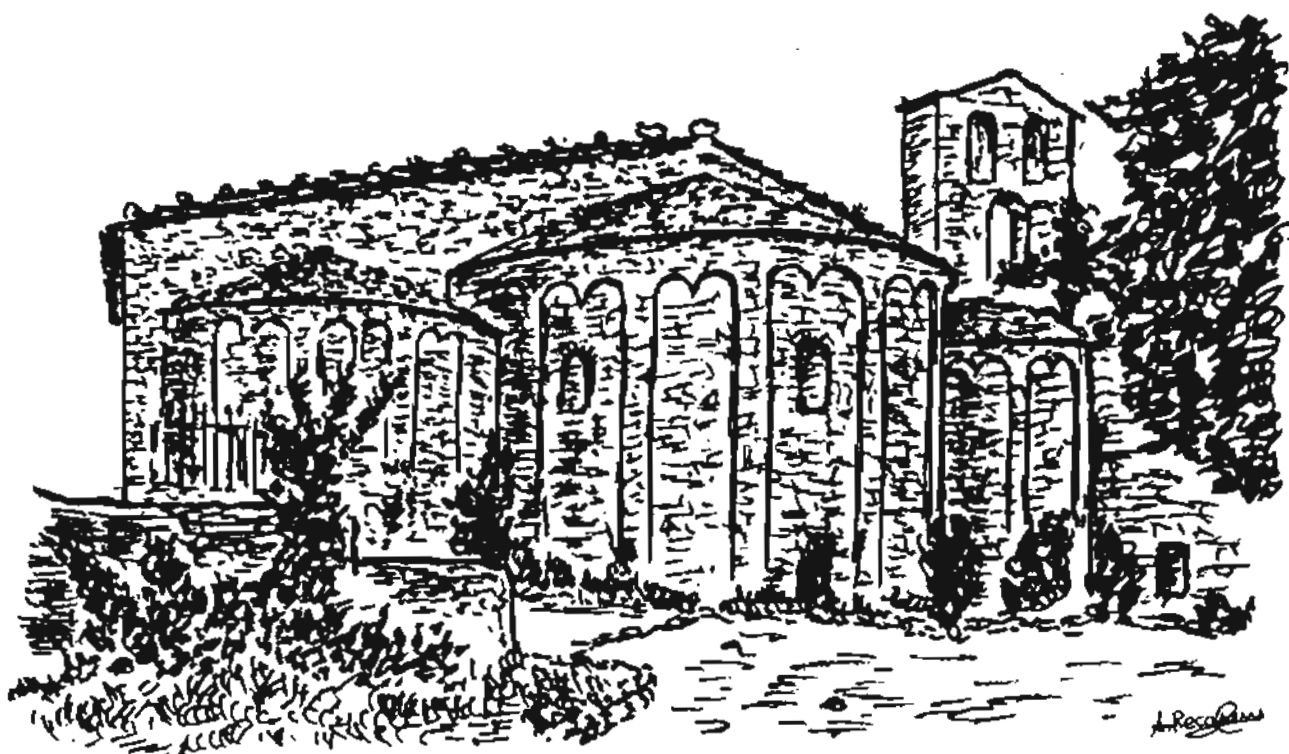
De retorn, ascendim, de nou pel "Pou del Diable", i més o menys tornem pels mateixos llocs. El visitant queda sorprès i meravellat en veure els primers raigs de llum natural. La sala d'entrada apareix com un impressionant escenari teatral.

Per visitar aquestes coves es requereix poc més d'una hora. A la sortida deixem els "satilenos" de carbur que ens han estat facilitats a l'entrada, un per a cada grupet de 4 ó 5 persones. Amb aquest sistema d'il·luminació antic es dona a la visita un caire aventurer i alhora intrigant.

SANTA CECÍLIA DE MONTSERRAT

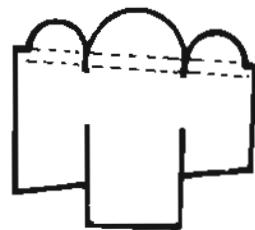
L'església de Santa Cecília i el renovat casal que li fa costat s'aclofen en un sortint de la serralada de Montserrat, sota les enormes penyes de la cinglera de Sant Jeroni. Es troba prop de la carretera que s'apropa al gran cenobi montserratí des de Can Maçana i forma un conjunt vistent i acollidor.

Sembla que una primitiva església fou refeta o ampliada en una obra consagrada el 957 per Jordi, bisbe de Vic, al qual l'església restà subjectada. No és l'actual, que fou aixecada més tard segons les maneres llombardes. La planimetria, inscrita dintre d'una massa gairebé rectangular, consta de tres naus i de tres absis; les naus van cobertes amb voltes de canó paral·leles, que donen el doble pendent de la teulada. Però, a diferència de les basíliques, les naus laterals són més curtes que la central i s'hi comuniquen mitjançant una sola arcada. La part externa dels paraments de l'absis va revestida pels ressalts de dobles arcuacions entre lesenes, i les finestres s'hi obren a doble esqueixada.

El veïnatge i prestigi del santuari i cenobi de Santa Maria l'eclipsaren ja fa segles, però Santa Cecília té l'honor d'haver estat el primer cenobi organitzat de la santa muntanya, quan l'indret de Santa Maria no era més que un agrupament inorgànic de petites ermites confiades a Ripoll des de l'any 888. Santa Cecília va organitzar-se en cenobi vers l'any 945 gràcies a l'empenta de l'abat Cesari i l'ajuda dels comtes Sunyer i Riquilda.

La muntanya de Montserrat era a finals del segle IX i principis del següent una enorme fita de l'avenç cristià per la banda ponentina del comtat d'Ausona-Manresa, i el seu domini pertanyia als comtes. En els seus vessants, s'hi havia reunit un xic de població centrada en uns castells que la protegien. Un d'aquests castells era el de Marro, que fou cedit a l'abat Cesari, amb gran part del seu terme, perquè hi edificués el monestir.

La història del monestir de Santa Cecília a partir de la mort de Cesari (personatge inquiet que intentà de restaurar la província eclesiàstica tarraconense), ocorreguda vers l'any 982, fou d'una lluita constant per mantenir la seva independència. Primerament hagué de lluitar amb Ripoll, car el seu abat Oliba no solament reclamà la part montserratina de Ripoll, sinó que entre els anys 1018 i 1026 va intentar fins i tot d'anexar a Ripoll l'abadia de Santa Cecília. Poc després, l'any 1058, el comte de Barcelona supeditava aquest cenobi a Sant Cugat del Vallès, i a desgrat d'una oposició viva per part dels monjos de Santa Cecília, que va durar fins a l'any 1108, va restar sotmès a Sant Cugat fins a mitjan segle XII.

A principis del segle XIII els monjos iniciaren un plet amb el bisbe de Vic a fi de deslliurar-se de la jurisdicció diocesana, però l'any 1220 l'arquebisbe de Tarragona va fallar-lo a favor de la mitra de Vic. Vers l'any 1331 la comunitat es componia d'un abat i sis monjos, i el monestir s'havia convertit en un lloc de parada i hostalatge per als pelegrins que anaven a Santa Maria de Montserrat.

La base material del monestir estava formada per una sèrie d'alous i masos, alguns d'ells veïns del cenobi, sobre els quals aquest tenia la cura d'ànimes que es repartien les terrasses veïnes del monestir.

Entre ells es trobava l'antic castell i més tard mas de Marro. També tenia sotmesa la parroquial de Sant Esteve de Marganell, que li fou cedida pel bisbe de Vic, Guillem, el 1143; per això Santa Cecília i Marganell formen encara en l'actualitat un únic municipi, que ha acabat per incloure endemés la Colònia Puig i el Pla de Roldors.

La comunitat de Santa Cecília va minvar molt el segle XV i fou quasi inexistent l'any 1539 quan es va unir definitivament amb Santa Maria de Montserrat per haver-lo cedit el seu abat comendatari Joan Cordelles.

L'església i l'antic edifici del monestir foren saquejats i incendiats pels francesos els anys 1811 i 1812 i restaurats pel benemèrit abat Miquel Muntades, de Montserrat, l'any 1862.

A principis de segle albergà unes desenes d'anys una comunitat femenina de monges benedictines, traslladades fa pocs anys prop de la Colònia Puig; conserva però, el nom de cenobi de Santa Cecília. Des d'aleshores ha quedat novament solitari i és una dependència de Montserrat i un refugi de Pax Christi.

MUSEU DE MONTSERRAT: Secció Moderna

El Museu de Pintura Catalana de Montserrat està compost bàsicament del fons d'art de la Col.lecció Sala, donada per testament en data recent al monestir. Segons els crítics aquesta col.lecció és, tant en qualitat com en quantitat, la més completa de l'art català modern; i abarca de mitjan segle XIX a mitjan segle XX.

En Josep Sala, nascut al barri barceloní de Santa Maria del Mar, es dedicà de molt jove al col.leccionisme d'obres d'art de pintura catalana. De fet ell havia estat company d'escola d'en Mir, i coneixia altres pintors catalans. El mèrit del senyor Sala va ser recollir de cada artista i de cada corrent una sèrie d'obres abans que aquestes esdevinguessin les més significatives de la seva producció.

Les millors obres de la seva col.lecció les va comprar a la Sala Parès. D'aquesta galeria d'art el senyor Sala n'era un bon client des del 1925 en què els germans Maragall es feren càrrec de l'establiment. La col.lecció del senyor Sala es va anar incrementant fins l'any 1962, que s'atura quasi definitivament amb la mort del pintor Domènec Carles, que era l'assessor i conservador de la col.lecció.

El llegat "Josep Sala" consta de dues-centes vint-i-vuit pintures, nou de les quals són obres antigues. La col.lecció de pintura va acompanyada d'una mostra de vint-i-vuit escultures dels millors escultors catalans del moment. En general es

.../...

dóna una visió molt directa de l'obra dels artistes del tombant de segle, és a dir, la pintura que es generà a casa nostra els darrers trenta anys del dinové i els primers trenta o quaranta anys d'aquesta centúria.

Dins la col·lecció de pintura hi ha quatre artistes que són els pilars fonamentals: Rusiñol, Casas, Nonell i Mir; si bé la mostra d'obres exposades s'eixampla tant per davant com per darrera d'aquests pintors.

D'en Santiago Rusiñol s'exposen deu peces de les diferents èpoques. Ramon Casas és el pintor més ben representat a la col·lecció: hi ha vint-i-un quadres d'aquest artista. També les obres són de les diferents etapes de la seva vida.

D'en Nonell i d'en Joaquim Mir hi ha tretze obres de cada u. Del primer tenim els típics quadres de gitanes, i del segon, diversos paisatges de Montserrat i un paisatge dels afores de Vilanova.

Un altre nucli de la col·lecció l'ocupa l'Escola d'Olot. Així, del pare d'aquesta escola, en Joaquim Vayreda, hi ha tretze obres.

És important anotar que la col·lecció va acompanyada d'una sèrie d'autors d'altres indrets de l'Estat Espanyol, però relacionats amb l'ambient artístic de Barcelona. Forma aquest conjunt: Dario de Regoyos, Sorolla, Zuloaga, Olga Sacharoff i en Pablo Picasso. D'aquest últim fem esment del quadre anomenat "vell pescador" realitzat a Màlaga quan l'autor no tenia els catorze anys, i "l'escolà" executat als quinze anys.

NOTES DE LA PINTURA CATALANA ENTRE SEGLES

Després d'una llarga etapa crítica de les arts i de les lletres catalanes, s'inicia, en les darreres dècades del segle XIX, un ressorgiment que cal considerar com el punt de partida del moment actual, i que, concretament en la pintura, ha posat el nostre país en la vanguardia de la pintura mundial.

A finals del segle passat la pintura catalana rep la influència de diferents corrents europeus que són assimilats pels nostres pintors, tot i afegint els valors i antecedents autòctons. Les influències, sobretot les arribades de França en etapes successives, actua-

.../...

ran com a impuls inicial i ja situaran els artistes catalans en els llocs capdavaners de la pintura espanyola.

El 1871, Joaquim Vayredà viatja a París i rep la influència de Millet i Carot, capdavaners de la pintura moderna de l'època. De tornada al seu país, a Olot, amb un estil i personalitat pròpies, començarà la seva etapa de pintor que donarà lloc a "l'escola d'Olot".

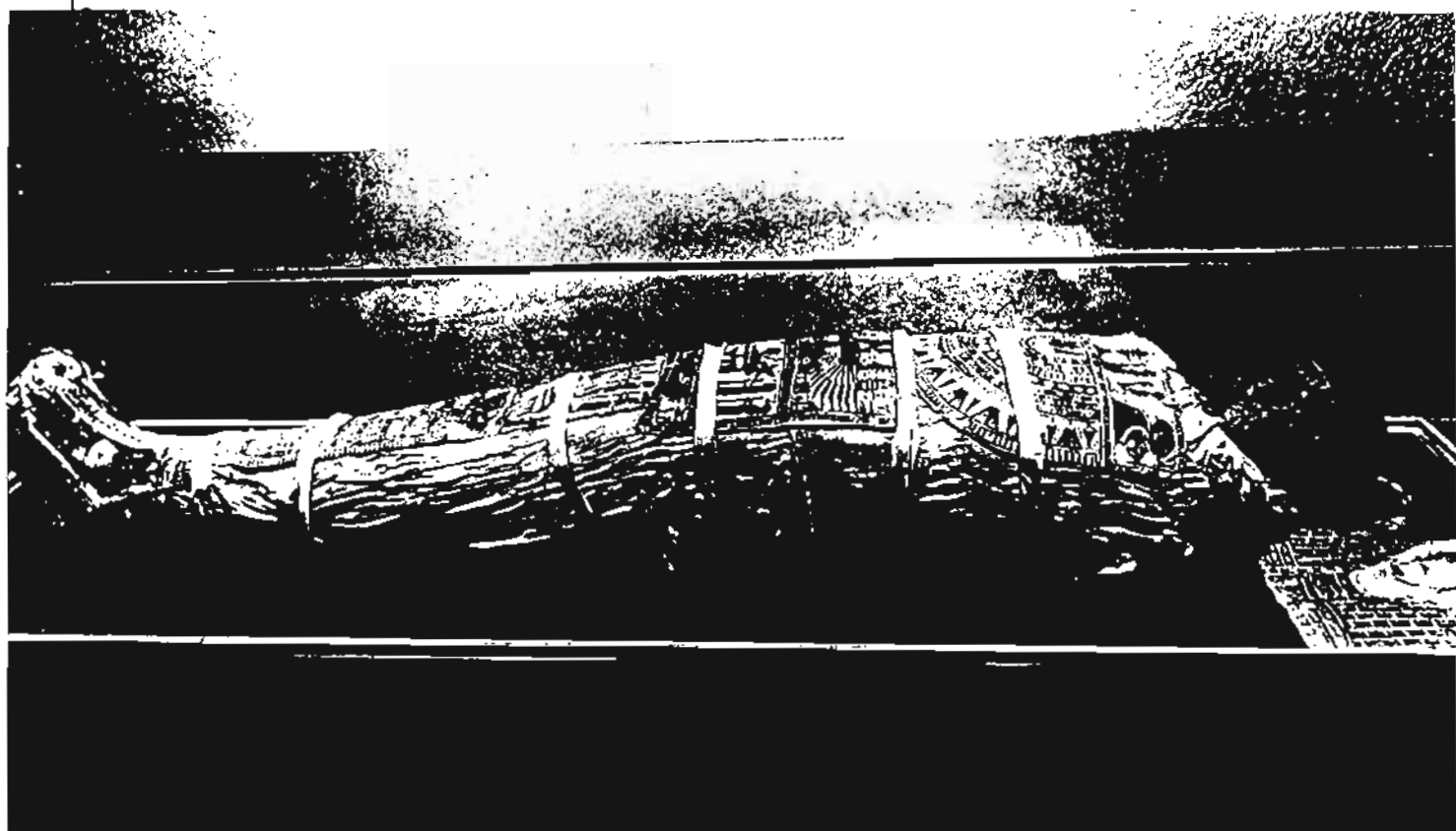
De les estances a París de Rusiñol i Casas a finals de segle i en plè moviment modernista, arriba a Catalunya tota una inquietud artística viscuda en la capital francesa. El 1897 crearen, a Barcelona, la taberna "Els Quatre Gats" on es discutien les novetats artístiques de París. En aquestes tertúlies s'hi formaren els joves renovadors de l'art català: Nonell, Manolo Hugué i Picasso; que són el punt de partida d'un nou art, totalment revolucionari.

Secció Antiga

Tot el patrimoni artístic del monestir de Montserrat, acumulat al llarg dels segles, es va perdre quasi íntegrament arran de la guerra napoleònica, entre el 1811 i el 1812. L'actual col·lecció de pintures té el seu origen en l'important llegat de quadres amb què va afavorir el nostre monestir el canonge Sebastià Yglésias, el 1829, en substitució dels que s'havien perdut en la Guerra del Francès. Tots aquets quadres van signats amb les inicials superposades S Y.

Però les millors adquisicions d'obres artístiques, les devem principalment al P. Abat Antoni M. Marcet (1912-1946) que, en el seu anhel d'elevat el nivell cultural del monestir i de crear-hi un ambient educador de l'esperit, va adquirir a Roma, durant els anys 1917 i 1920 gairebé tots els quadres d'escola italiana que són exposats al Museu. Li ajudà en aquesta tasca el seu secretari, i més tard Abat General, P. Celestí Gusí, home de bons coneixements en matèria d'art.

Contràriament al que succeí en d'altres llocs, i mercès a la protecció de la Generalitat de Catalunya, el monestir de Montserrat i totes les seves obres artístiques no van patir greument els estralls de la guerra civil del 1936-1939. Amb la retirada de les tropes republicanes, els quadres més valuosos foren duts a França a fi de

.../...

salvar-los d'una hipotètica devastació; però, un cop restablerta la vida ordinària a Montserrat, foren retornats sense cap problema.

El P. Abat Aureli M. Escarré (1941-1966) va prosseguir la tasca del seu antecessor i procurà per al monestir els quadres principalment d'escola espanyola i catalana.

La col·lecció de pintures estava escampada pels corredors i sales de l'interior del monestir i, per tant, no podien ser visitades per tothom. Per aquesta raó, l'Abat Coadjutor P. Gabriel M. Brasó va aplegar les millors obres artístiques en aquest petit museu i l'obrí al públic l'any 1962.

La pinacoteca està instal·lada a la planta baixa de l'edifici contigu al claustre gòtic, a les places del monestir. En la secció de pintura castellana cal notar les obres de Pedro Berruguete, Zurbarán, Morales, Ricci, un quadre atribuït al Greco,...; i la pintura catalana hi és representada per unes taules anònimes dels segles XV i XVI; de la pintura italiana són notables les obres de Luca Giordano, Caravaggio -una de les poques obres que se'n conserven a la Península-,

.../...

Andrea de Salerno, Andrea Vaccaro, Francesco Solimena; són remarcables, també, les obres de l'escola francesa (Van Loo, Rigaud i Mignard) de la pintura flamenca (Van Adriaensen i De Blass) i de l'holandesa.

A la mateixa planta hi ha exposades d'altres peces valuoses, tals com el calze neoclàssic regalat al monestir per Ferran VII; la corona i el ceptre -peces d'orfebreria de rica ornamentació- que el poble català oferí a la Mare de Déu el 1881; les canadelles i el calze barrocs d'or esmaltat, amb robins, que l'emperador Ferran III d'Àustria regalà a Montserrat en agraïment per la victòria obtinguda sobre Gustau Adolf de Suècia. Al mateix lloc es troben d'altres calzes notables i alguns pectorals.

En altres vitrines hi ha una verge de marfil del segle XVI procedent de sant Benet de Bages -monestir en altre temps pertanyent a Montserrat-; un calze gòtic del segle XV que havia pertangut al monestir de Ripoll; el reliquiari de cristall de roca que el 1605 oferí a la Mare de Déu el Duc de Màntua i Montferrat, Vicenç de Gonzaga; portapaus, arquetes, cristis i encensers romànics de procedència pirinenca, etc.

MUSEU DE L'ORIENT BÍBLIC

El Museu de l'Orient Bíblic de Montserrat fou inaugurat el 1911 i ampliat el 1923. Els objectes més importants en aquesta primera etapa procedien de Palestina i de l'Iraq. L'any 1927 fou ampliat novament amb una secció ben proveïda de peces portades de l'Egipte.

La idea original era de construir una col·lecció d'objectes, sobretot arqueològics, que poguessin il·lustrar l'ambient que engendrà la Sagrada Escripura. Les reproduccions en guix de l'estela d'Hamurabi, de Gudea, de Ramsès II, etc., procedents dels grans museus d'Europa, així com les fotografies murals, pretenien d'ambientar la col·lecció i de donar-li els punts de referència amb d'altres obres conegudes mundialment i que tenen incidència en el món bíblic.

Ultra el seu valor documental, el museu constitueix encara avui un fons que, si bé reduït, és important pel seu valor antològic i també des del punt de vista científic.

El seu fundador BONAVENTURA UBACH I MEDIR (Barcelona 1879-Montserrat 1960), després d'esdevenir monjo de Montserrat (1893), es lliurà

completament a l'estudi de la Bíblia, i projectà, i en part dugué a terme, una producció-comentari i il·lustració de la Bíblia en llengua catalana(1926-...). Viatjador infatigable realitzà diverses expedicions per tot l'Orient Bíblic(Palestina, Síria, Iran, Iraq, Líban, Egipte, Turquia, Xipre i Grècia).

Amb el seu impuls s'originà a Montserrat un focus de monjos, encara no estroncat, que s'han dedicat a l'estudi de les ciències bíbliques i a la traducció i divulgació de la Santa Escriptura.

Aquesta col·lecció es troba al pis superior. De la sala dedicada a Mesopotàmia, cal destacar entre altres coses, les nombroses tauletes cuneïformes en llengües acàdica, hitita i sumèria que van del 3400 a.C. fins al 600 a.C.; un bon conjunt de cilindres de pedra, amb les seves empremtes, que testimonien els diferents períodes de la història mesopotàmica.

De la col·lecció de materials procedents d'Egipte hi destaquem: una col·lecció d'escriptura egípcia de diverses èpoques, sobre pedra, fusta, terrissa i papir; amb inscripcions geroglífiques hieràtiques, demòtiques, coptes, gregues i àrabs. També, vasos d'alabastre, paletes i morters, ascarabeus, collarats, vasos canòpis, etc. Menció especial mereix la mòmia, amb faixes de lli i aplicacions de cartó estucat, de 1,60 m d'altura. Correspon a una dona jove, potser, d'uns vint-i-cinc anys, anònima, d'època recent(dinasties XXVI-XXX: 664-343 a.C.). La mascarata daurada que té al costat del cap és la que li pertany. L'interior de la mòmia es troba en molt mal estat; possiblement van trigar més del compte a procedir a la momificació.

Els aspectes més remarcables són els que fan referència a les inscripcions geroglífiques i a la simbologia mítica que ornamenta la part superior de la mortalla. Comença amb una franja amb representacions de falcó amb el disc solar sobre el cap(Horus); al mig, Anubis, amb cap de gos, efectua els ritus de momificació, ja que és el déu que presideix l'embalsament. Damunt les cames estan representats els quatre fills d'Horus. El mort és vetllat per Isis i Neftis, dues deesses exemplars per llur fidelitat als morts. També hi podem observar el disc solar alat. Pel que fa a les inscripcions, en trobem una a 12 columnes que és una invocació de protecció i un llarg text este-

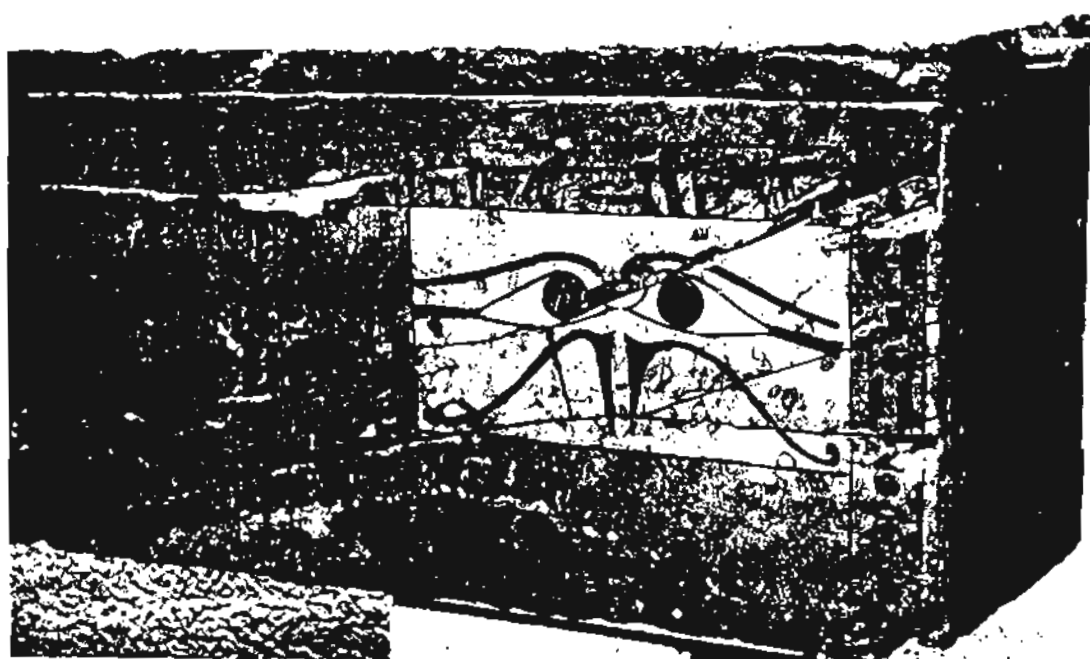
.../...

reotipat d'ofrena al déu Ossiris.

El sarcòfag antropoide existent a la mateixa sala correspon, més o menys, a la mateixa època de la mòmia. Les escenes de la tapa, actualment mig esborrades, són anàlogues a les del vestit funerari de la mòmia. Les tres llargues inscripcions jeroglífiques són una pregaria de petició de repòs per part del difunt i una breu ressenya del mort.

El sarcòfag de fusta de cedre amb policromia, de forma rectangular, correspon al primer període Intermedi o del principi de l'Imperi Mitjà (s.XXII-XX a.C.). Conté inscripcions geroglífiques amb llargues invocacions a Anubis i a Ossiris, i també decoració mítica: els ulls molt estilitzats del falcó Horus, l'ull del déu del cel. El valor d'aquest sarcòfag és remarcable en el conjunt de l'egiptologia, ja que és una obra rara en tots els sentits i pertany a un període de transició.

Pel que fa a les col·leccions que hi ha a les sales de Palestina, cal remarcar les peces eneolítiques, de bronze, ceràmiques, monedes, estàtues de divinitats gregues i cananees, vasos de cristall romans i bizantins, etc. És notable, encara, la col·lecció de ceràmica xi-priota, amb peces del segle XX a.C. i posteriors.

Sarcòfag de fusta de cedre amb policromia, 184x50 x 38,5 cm.

És un municipi de la comarca del Baix Llobregat, estès al vessant meridional de la muntanya de Montserrat i que arriba fins el mateix recinte del santuari. La zona forestal del terme(1300 ha de pinedes i pasturatges) ocupa un 72 % del terme. L'agricultura, localitzada al sector sud, totalment de secà, és dedicada principalment a l'olivera(250 ha), a la vinya(100 ha), i a l'ametller.

Hi ha un important taller de construcció d'orgues, de prestigi internacional. Els darrers anys ha adquirit importància la funció de lloc de segona residència i hom hi ha construït diverses urbanitzacions. Actualment té uns cinc-cents habitants. L'església parroquial, del segle XVIII, és dedicada a Sant Corneli. Prop seu hi ha les ruïnes del castell de Collbató, damunt un penyal.

Dins el terme hi ha, a més, el Raval de la font del Còdol, l'Hostal de la Cova Fumada, part de la Vinya Nova(antiga granja de Montserrat), una part de les ermites montserratines, la profunda cova del Salnitre; a la cova Gran i a la cova Freda, hi ha restes neolítiques i ibèriques.

AMADEU VIVES I ROIG

Nesqué a Collbató l'any 1871. El seu germà Camil li ensenyà les primeres nocions de solfeig. Estudià harmonia i composició a Barcelona amb Josep Ribera. Exercí de mestre de capella al Col·legi de Nostra Senyora de Loreto de Barcelona. Fou un dels fundadors de l'Orfeó Català(1891), al qual dedicà les seves obres corals. Es destacà especialment en el gènere teatral, gràcies al seu talent dramàtic i a la seva força lírica. El 1895 estrenà al teatre Novetats de Barcelona l'òpera Arthús, basada en una obra d'Angel Guimerà.

Es traslladà a Madrid, on triunfà com a autor de múltiples sarsueles com "Bohemios", "Maruxa", "Doña Francisquita", i "El Talismán" entre d'altres. Entre les seves obres corals es destaquen la cèlebre "L'emigrant"(1890), i "Fòllies i Paisatges"(1928) suït en cinc actes.

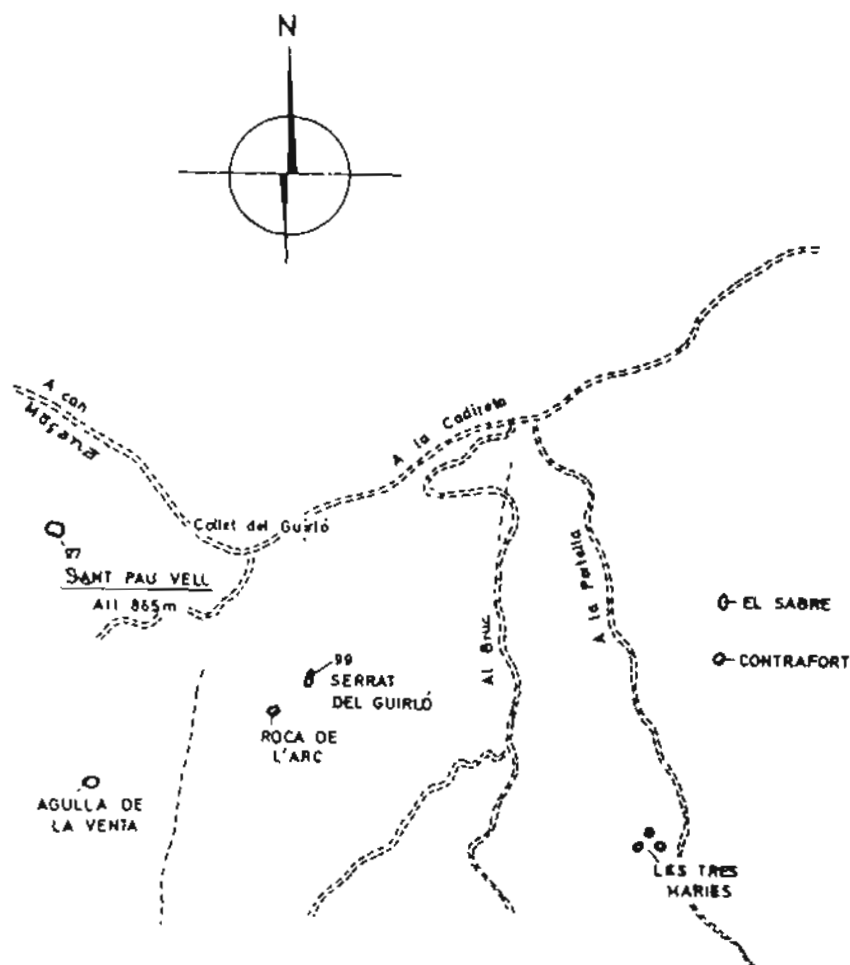
Fou conferenciant i autor de llibres com "Sofia"(1923), i "L'entusiasme és la sal de l'ànima"(1927). Morí a Madrid el 1932.

ITINERARI DE LA MARXA

Can Maçana-Coll de Guirló-La Portella-Refugi Vicenç Barbé-Pas del Príncep-Coll de Port-La Cadireta-Coll de Guirló-Can Maçana.

L'autocar deixa els marxaires en el mateix coll de Can Maçana. És en aquest punt on els tornarà a recollir al cap de tres hores aproximadament, un cop finida la marxa.

Situada entre la plana que des del sud de Montserrat s'estén fins l'Anoia i el Penedès, i la depressió del Llobregat que forma la comarca del Bages, Can Maçana té una posició estratègica de primer ordre. Està enclavada en un petit collet, pas obligat, encara ara, per anar a la ciutat de Manresa i al monestir de Montserrat des de la banda del Bruc. Prop d'aquesta masia senyorial hi ha les restes de les torres del castell de la Guàrdia, que dominava antigament el camí ral. És a la banda esquerra de la carretera que des del Bruc va a Manresa, pocs metres abans del trencall cap a Montserrat

Emprenem la caminada per un camí ample que, passant pel costat d'uns corral·ls en ruïnes, a mà esquerra, i d'uns prats, va en direcció a llevant cap a les puntes de Montserrat que ens apareixen pel damunt dels crestalls, tots suaus i coberts de pins, de la serra de Sant Pau Vell. Aquest camí era transitable d'alguna manera fins fa pocs anys per a vehicles.

Poc després d'haver sortit, deixem a la dreta un camí igualment ample, que avança paral·lelament a la vall, en angle recte al nostre (és el camí vell de Can Maçana), que ens menaria cap el Bruc. Continuem avançant cap a l'orient: aquest tros és el més fet malbé per l'aigua, a causa del call que travessa el camí.

6 minuts. Arribem a la carena, entre pins. 775 metres d'alçada. El camí continua per la falda esquerra d'un petit turó, però de la seva dreta n'arrenca un altre, més estret, i que tanmateix seguirem, que per l'altra banda del puig ens atança a les ruïnes de l'església romànica de Sant Pau Vell, convertida actualment en refugi per obra del Club Excursionista de Gràcia. Al nord d'aquesta, i no massa lluny, hi ha una font que brolla molt poc però on ens hi podem refrescar. L'indret frueix d'una panoràmica de la part més occidental de la muntanya de Montserrat. Hi fem una parada de cinc minuts.

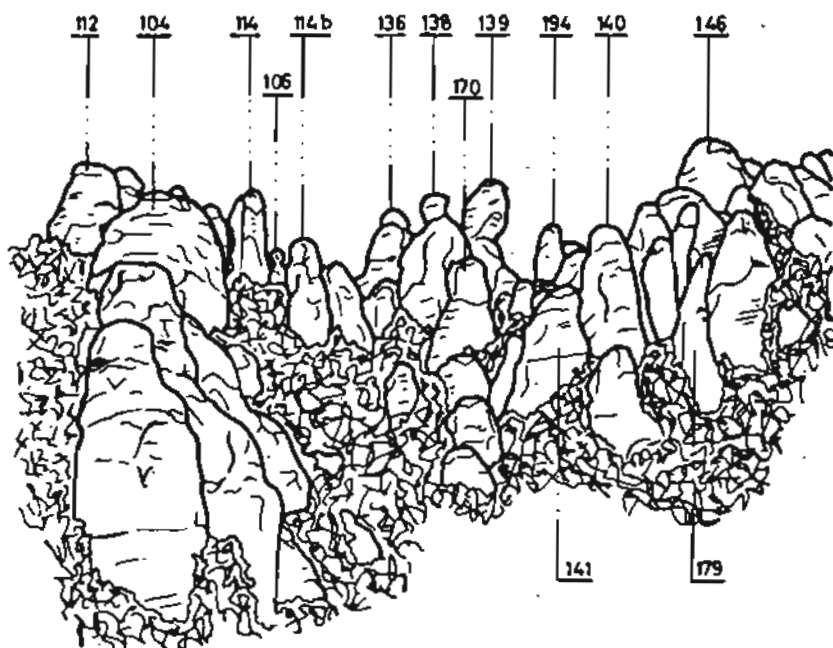
23 minuts. Retornem de nou al camí ample que havíem deixat. Hi hem arribat per un altre corriol.

26 minuts. Coll de Guirló. 800 metres d'alçada. Travessem l'explana-da i continuem pel mateix camí.

27 minuts. 794 metres. Cap el sud, mig perdut, baixa un corriol pel torrent de la Diablera. A l'est continua planejant el camí vers la Roca Foradada i pel qual efectuarem el trajecte de retorn. Nosaltres seguim cap alsud-est -un senyal indica "refugi"- per un camí estret i molt marcat, en lleugera pujada. Flanquegem pel damunt del torrent, la conca del qual esdevé cada cop més ampla; a la nostra esquerra s'alcen altives les parets del serrat occidental de Montserrat (serrat de la Portella).

42 minuts. El camí gira decididament cap a llevant i s'andinsa per la muntanya travessant el curiós pas de la Portella. Indret típic montserratí. Aquest pas pot presentar alguna dificultat a les persones

.../...

REGIÓ DE FRARES ENCANTATS

104 El serrat del Centenar	140 El Dit
106 La Nina	141 El Dit Xic
112 El Morro Pla	146 El Frare Gros
114 La Grip	170 El Talp
136 El Bisbe	179 El Ditet
138 La Monja	194 Contrafort de la roca de l'Asiàtica
139 El Lloro	

.../...

que no tenen cap pràctica de muntanya, car cal ascendir en forta pujada per damunt de pedra. 880 metres d'alçada. A la dreta hi ha l'agulla superior de la Portella i a l'esquerra menys airosa, la inferior. Ens apareix el conjunt, a primera vista sense gaire ordre, de l'interior de Montserrat, format per agulles de tota mena de formes. Al fons veiem les siluetes inconfusibles del Montgròs i dels Ecos. Baixem per la banda oposada a la que hem pujat, ara per bon camí.

44 minuts. A l'esquerra, en forta pujada, arrenca el camí que va cap a les agulles. Avancem cap a l'est, ara de pujada, ara de baixada, resseguint el dibuix dels torrents.

47 minuts. A la dreta, de baixada, el camí del Bruc.

48 minuts. Tocant el camí i a la banda esquerra se'ns presenta la bocana de l'avenc Josep Nieto.

51 minuts. Refugi Vicenç Barbé (888 metres d'alçada). Obert les vigílies de festa a la tarda i les festes. La clau es pot anar a buscar al Bruc. Hom hi pot comprar begudes. Hi ha una petita habitació, sem-

.../...

pre oberta, que fa les vegades de refugi lliure. Farmaciola d'urgència, del G.S.M.

Vicenç Barbé va ésser el segon president del Club Excursionista de Gràcia. Hi ingressà l'any 1934 i va fer-hi els seus primers passos com a muntanyenc i escalador. Molt aviat destacà com un eficient grimpaire. Realitzà una gran quantitat de primeres ascensions a la regió d'Agulles de Montserrat i Pedraforca, assolí diverses i importants vies pirinenques. Per molts és considerat com un dels creadors de la moderna escola catalana d'escalada. Morí d'accident a la roca "La Caputxa" de Montserrat el dia 26 de juliol del 1942. El refugi federatiu bastit en aquesta regió porta el seu nom com a pèrenne homenatge.

Vicenç Barbé † (26/7/42)

Fem una parada de descans de 10 minuts.

1 hora, 1 minut. Sortim del refugi Vicenç Barbé, en direcció a orient. Al cap de poca estona deixem a l'esquerra el camí que puja fins al Coll de les Agulles. El camí que nosaltres seguim és força planer, amb tendència a pujar. Sempre molt clar, tot i que en algun punt les mates el tapen una mica.

1 hora, 10 minuts. Collet (915 metres). Entrem a la vessant del torrent del Lloro. Hom ho aprofita per fer fotografies. Segueix una baixada, amb alguna ziga-zaga.

1 hora, 14 minuts. Travessem el torrent del Lloro. Comencem una bona costa amb ziga-zagues, de la darrera de les quals surt un camí que mena sota mateix d'"El Dit".

1 hora, 23 minuts. Pas del Príncep (965 metres). Entre agulles. Entrem a la vessant del torrent de les Grutes, a les envistes ja del coll de Port, amb el qual només hi ha una diferència de 10 metres de desnivell. Fem una parada de 10 minuts.

1 hora, 40 minuts. Després d'una lleugera baixada, comencem a ascendir planerament. Trobem a la dreta, mig amagat, el camí que vé de la

.../...

.../...

cova de l'Arcada. Poc després, a mà esquerra, veiem la cova-font de l'Esllavissada. Cal no malmetre l'aigua i tornar a deixar la font tan neta com l'hem trobada. Para de 5 min.

1 hora, 43 minuts. Coll de Port o de Porc (978 metres).

Camins en totes direccions:

a l'oest, la travessa dels Frares; al sud-est, el Montgròs i els Ecos. Emprenem la baixada en direcció nord-est en curtes però fortes giragonses.

1 hora, 46 minuts. Font de Coll de Port. Degotall aprofitat, arran mateix del camí, sota la paret dels Frares. Actualment en mal estat.

1 hora, 49 minuts. Passem pel peu de la impressionant paret del Bisbe.

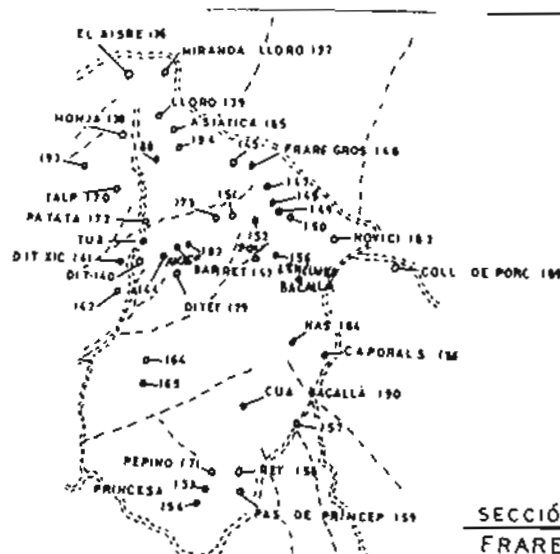
1 hora, 52 minuts. Crïlla de camins. El camí de davant nostre puja al coll de les Agulles o Portell Estret. Seguim davallant girant sobtadament cap a la dreta. El camí fa tres marcades ziga-zagues.

1 hora, 58 minuts. Deixem a mà dreta el camí que segueix davallant cap al Miracle:

2 hores, 14 minuts. Passem per sota mateix de l'esvelta Cadireta de les Agulles i de la Roca Foradada, gran triangle obert al mig de la paret. El camí és tot moment molt ombrívol i en general devalla molt lleugerament.

2 hores, 25 minuts. Arribem en el trencall que a mà esquerra mena al refugi i que abans hem seguit. Aquest tros de camí que ja hem fet en sentit contrari ens ofereix unes altres perspectives que en un principi no havíem copsat.

2 hores, 37 minuts. Can Maçana, fi de la marxa. L'autocar ens espera.

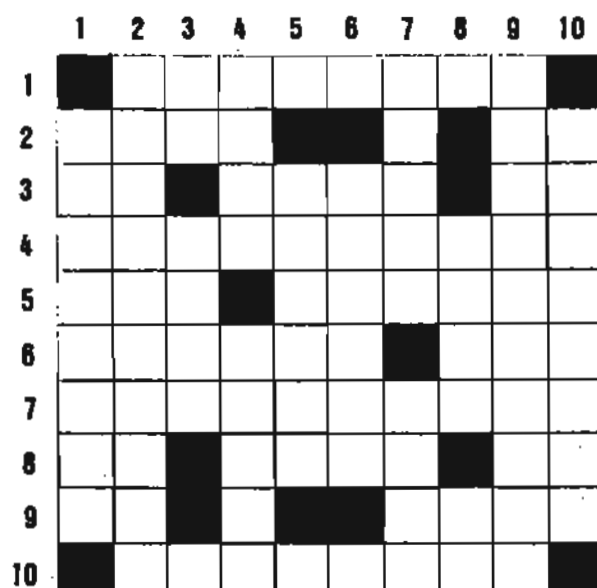

Temps real de marxa	2 hores, 10 minuts
Temps de parades	27 minuts
Temps total de marxa	2 hores, 37 minuts

MOTS ENCREUATS

VERTICALS: 1) Agulla de Montserrat, prop del serrat dels Pollegons, en la regió de Tebes. 2) Municipi coster de la comarca del Maresme, entre Arenys de Mar i Sant Pol de Mar. 3) Nom d'home/(en francès) Liliputenc, nan/Punt cardinal. 4) (al revès) Sot ple d'aigua, basiot/Posseïm. 5) Ú/Xuclada de fum d'un cigar/Vocal. 6) Símbol químic, de número atòmic 7, i pes atòmic 14/(al revès) Capital d'un estat europeu/Consonant. 7) Passió que hom posa en una acció/(al revès) Que no deixa passar la llum.

8) Consonant/(al revès) Paraula emprada en l'itinerari de la marxa i que vol dir: pas estret i enclotat, indret on un riu passa encaixonat/El qui excel·leix en un esport. 9) Capella. 10) (plural) Armadura metàl·lica proveïda de diverses punxes i que, per mitjà de corretges, hom subjecte sota la sola de les botes per avançar sobre el glaç o la neu molt dura.

HORITZONTALS: 1) Roca de Montserrat, en la regió dels Ecos, també anomenada "El Cabrit". 2) Coma de la vall de Benasc, dins el municipi de Benasc (Alta Ribagorça), al vessant septentrional del massís de Pocets prop del límit amb la vall de Gistain/Punt cardinal/Consonants. 3) Preposició que denota l'indret on és o esdevé alguna cosa/Mineral que consisteix com el quars, en sílice, però és més bla, menys dens, i conté una quantitat variable d'aigua/Sender de Gran Recorregut. 4) Agulla de Montserrat que es troba a la part sud de la serra de les Paparres, dins la regió de Tebes. 5) Abreviatura molt corrent/Col·loquiem, conversem. 6) Publicar i posar a la venda/Municipi de la comarca del Vinalopó Mitjà, a la zona de llengua castellana del País Valencià. 7) Agulla de Montserrat situada al costat mateix de l'agulla Zanini, a la regió dels Ecos; dalt del cim d'aquesta roca hi resta clavada una petita creu de ferro; el 10-2-73 s'hi beneïren els banderins que hom pujà dalt la roca Zanini, en presència d'una cinquantena de persones que es trobaven dalt d'aquesta agulla; tot això amb motiu de l'anomenada "Operació Montserrat". 8) Consonants/Bufetada, bolet, galeta/Adverbi de lloc. 9) Expressió manxega/Ú/Municipi coster de la comarca del Baix Empordà. 10) Puig de 404 metres d'alçada, en la divisòria dels termes municipals de Canyelles i Castellet i la Gornal.

BIBLIOGRAFIA

- BARBERÀ i Sauqué, Josep/ "Montserrat pam a pam". Col."Cavall Bernat"
nº 5. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 1977
- BROS, Vicenç; MIRALLES, Jordi; REAL, Joan. "Fauna de les Muntanyes"
Col. "Llibres de Motxilla", nº 19. Publ.Ab.Montserrat 1982
- BUCH i Parera, Josep/ "Butlletí Club Exc.de Gràcia", maig-juny 1982
- CARDONA. Osvald; CAMPRUBÍ, Raimon/ "Montserrat" Edicions Destino
1977
- ESTIVILL, Lorenzo/ "Montserrat" Editorial M.Arimany 1949
- Folch i Guillèn, Ramon/ "La vegetació dels Països Catalans"
- JUNYENT, Eduard/ "Catalunya Romànica: l'arquitectura del s. XI"
Col."Abat Oliba" Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1975
- LABORDE, Alexandre de/ "Viatge pintoresc i històric. El Principat"
Traducció i pròleg d'Oriol Valls. Publ. de l'Abadia de
Montserrat. 1974
- LAPLANA, Josep de C.; RIBERA, Ramon/ "Museu de Montserrat"
Publicacions de l'Abadia de Montserrat 1979
- NUET, Josep; PANAREDA, Josep M./ "Vegetació de Montserrat"
Col."Llibres de Motxilla", nº 13. Publ.Ab.Montserrat 1980
- PLADEVALL, Antoni; CATALÀ i Roca, Francesc/ "Els Monestirs Catalans"
Edicions Destino 1974
- RIBERA i Maríné, Ramon/ "Camins i canals de Montserrat"
Col. "Cavall Bernat", nº 5. Publ.Ab. de Montserrat 1975
- SOLÀ i Moreta, Fortià, prev./ "Pomell històric de Montserrat"
Editorial Balma 1960
- SOLER, Gaietà, prev./ "Recort de la primera romeria fabril de
Catalunya: Manuel Marqués, de Vilanova i la Geltrú" 1902
- Revista Montserratina: "Montserrat-Guia històrico-descriptiva
del peregrino" Inprenta: Francisco Altés 1909
- Butlletí del santuari. 2ª època. Números 1 i 2 1982
- Montserrat-Tossa de Montbui. Editorial Alpina, nº 53 1970
- "Tot Montserrat". Editorial: Escudo de Oro 1974
- Butlletí del Club Excursionista de Gràcia:"Refugi Vicenç Barbé"
Abril-maig del 1966
- Gran Enciclopèdia Catalana

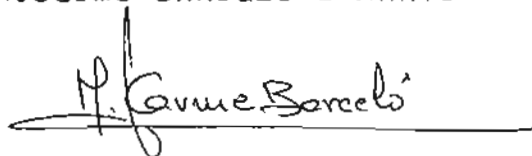
D'AQUEST TREBALL SE N'HAN FET UN TOTAL
DE CINQUANTA EXEMPLARS, SIGNATS I NUMERATS.

Nº 42

Vilanova i la Geltrú, 26 de setembre del 1982

Han col.laborat en aquest treball:

M. Carme BARCELÓ i MARTÍ

Salvador BUTÍ i PAPIOL

Virtut CASTRO i CANAVERAS

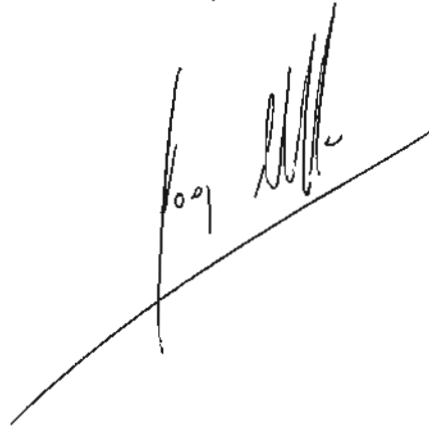
Antoni SAGARRA i MAS

Dolors LACASA

Josep M. ALSO i TORRENTS

Antoni RECASENS

